

ЗВІТ

ПРО СТРАТЕГІЧНУ ЕКОЛОГІЧНУ ОЦІНКУ
ДОКУМЕНТУ ДЕРЖАВНОГО ПЛАНУВАННЯ
МІСЦЕВОГО РІВНЯ

«ПРОГРАМА
ЕКОНОМІЧНОГО І СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ
ДОНЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ НА 2025 РІК»

м. Краматорськ
2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
1. Зміст та основні цілі документа державного планування, його зв'язок з іншими документами державного планування.....	4
2. Характеристика поточного стану довкілля, у тому числі здоров'я населення, та прогнозні зміни цього стану, якщо документ державного планування не буде затверджено (за адміністративними даними, статистичною інформацією та результатами досліджень).....	7
3. Характеристика стану довкілля, умов життєдіяльності населення та стану його здоров'я на територіях, які ймовірно зазнають впливу (за адміністративними даними, статистичною інформацією та результатами досліджень).....	48
4. Екологічні проблеми, у тому числі ризики впливу на здоров'я населення, які стосуються документа державного планування, зокрема щодо територій з природоохоронним статусом (за адміністративними даними, статистичною інформацією та результатами досліджень).....	50
5. Зобов'язання у сфері охорони довкілля, у тому числі пов'язані із запобіганням негативному впливу на здоров'я населення, встановлені на міжнародному, державному та інших рівнях, що стосуються документа державного планування, а також шляхи врахування таких зобов'язань під час підготовки документа державного планування.....	52
6. Опис наслідків для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, у тому числі вторинних, кумулятивних, синергічних, коротко-, середньо- та довгострокових (1, 3-5 та 10-15 років відповідно, а за необхідності – 50-100 років), постійних і тимчасових, позитивних і негативних наслідків.....	53
7. Заходи, що передбачається вжити для запобігання, зменшення та пом'якшення негативних наслідків виконання документа державного планування.....	58
8. Обґрунтування вибору виправданих альтернатив, що розглядалися, опис способу, в який здійснювалася стратегічна екологічна оцінка, у тому числі будь-які ускладнення (недостатність інформації та технічних засобів під час здійснення такої оцінки).....	59
9. Заходи, передбачені для здійснення моніторингу наслідків виконання документа державного планування для довкілля, у тому числі для здоров'я населення.....	60
10. Опис ймовірних транскордонних наслідків для довкілля, у тому числі для здоров'я населення (за наявності).....	62
11. Резюме нетехнічного характеру інформації, передбаченої пунктами 1-10 цього звіту, розраховане на широку аудиторію.....	62
Список використаних джерел.....	65
Перелік виконавців	66

ВСТУП

На сучасному етапі розвитку суспільства все більшого значення у міжнародній, національній і регіональній політиці набуває концепція збалансованого (сталого) розвитку, спрямована на інтеграцію економічної, соціальної та екологічної складових розвитку. Поява цієї концепції пов'язана з необхідністю розв'язання екологічних проблем і врахування екологічних питань в процесах планування та прийняття рішень щодо Програми соціально- економічного розвитку країн, регіонів і населених пунктів району.

Стратегічна екологічна оцінка документів державного планування дає можливість зосередитися на всебічному аналізі можливого впливу планованої діяльності на довкілля та використовувати результати цього аналізу для запобігання або пом'якшення екологічних наслідків в процесі планування.

Стратегічна екологічна оцінка (далі – СЕО) – це новий інструмент реалізації екологічної політики, який базується на простому принципі: легше запобігти негативним для довкілля наслідкам діяльності на стадії планування, ніж виявляти та виправляти їх на стадії впровадження стратегічної ініціативи.

Метою СЕО є забезпечення високого рівня охорони довкілля та сприяння інтеграції екологічних факторів у підготовку планів і програм для забезпечення збалансованого (сталого) розвитку. В Україні створені передумови для імплементації процесу СЕО, пов'язані з розвитком стратегічного планування та національної практики застосування екологічної оцінки.

СЕО проводиться згідно із вимогами Законів України «Про стратегічну екологічну оцінку», «Про внесення змін до деяких законів України щодо порядку здійснення стратегічної екологічної оцінки» та «Методичних рекомендацій із здійснення стратегічної екологічної оцінки документів державного планування», затверджених наказом Міністерства екології та природних ресурсів України від 10.08.2018 № 296 (із змінами, внесеними згідно з наказами Мінприроди від 29.12.2018 № 465 та від 18.07.2019 № 260).

Об'єктом даної стратегічної екологічної оцінки є проєкт «Програми економічного і соціального розвитку Донецької області на 2025 рік».

1. Зміст та основні цілі документа державного планування, його зв'язок з іншими документами державного планування

Програма економічного і соціального розвитку Донецької області на 2025 рік (далі – Програма) є документом державного планування (далі – ДДП) місцевого рівня, який визначає сукупність взаємоузгоджених завдань і заходів, що будуть реалізуватися місцевими органами виконавчої влади, територіальними органами міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями, щодо вирішення нагальних проблем та досягнення стратегічних цілей розвитку регіону в 2025 році.

Головною метою Програми визначено забезпечення стійкості регіону в умовах воєнного стану; відновлення економічного потенціалу області; створення сприятливих умов для підвищення якості життя населення; забезпечення доступності базових соціальних, медичних, освітніх, адміністративних послуг з урахуванням безпекової ситуації та процесів активної цифрової трансформації; підвищення обороноздатності регіону та спроможності до захисту населення і території від надзвичайних ситуацій воєнного, техногенного та природного характеру; ефективно вирішення питань екологічної безпеки.

Запропоновані заходи до Програми передбачають реалізацію заходів та проєктів, спрямованих на усунення та пом'якшення дії чинників, шкідливих для навколишнього природного середовища та здоров'я населення, забезпечення екологічної безпеки, відтворення та підтримання у належному стані природних ресурсів області.

Виконання Програми здійснюватиметься в межах реальних фінансових можливостей бюджетів усіх рівнів та за рахунок позабюджетних коштів, незаборонених законодавством.

Законодавчою та нормативно-правовою основою розроблення Програми є: закони України «Про засади державної регіональної політики», «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України», «Про місцеві державні адміністрації», «Про правовий режим воєнного стану»; постанови Кабінету Міністрів України від 26 квітня 2003 року № 621 «Про розроблення прогнозних і програмних документів економічного і соціального розвитку та складання проєктів Бюджетної декларації та державного бюджету», 11 березня 2022 року № 252 «Деякі питання формування та виконання місцевих бюджетів у період воєнного стану».

З метою забезпечення цілісності системи планування регіонального розвитку проєкт Програми враховує положення програмних документів, які

діють на державному та регіональному рівнях, та екосистемний підхід та вдосконалення системи інтегрованого екологічного управління та врахування екологічної складової під час розроблення та затвердження документів державного планування, які визначені, зокрема:

Указ Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019 «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року»;

Державна Стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 роки, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 05 серпня 2020 року № 695;

Стратегія розвитку Донецької області на період до 2027 року, затверджена розпорядженням голови облдержадміністрації, керівника обласної військово-цивільної адміністрації від 17 лютого 2020 року № 147/5-20 (із змінами);

Регіональні програми, розроблені та затверджені в установленому порядку.

Інформаційною базою Програми виступають прогнозні показники економічного і соціального розвитку Донецької області, комплексний аналіз їх динаміки у 2020-2024 роках та прогнози на 2025 рік, актуальні проблемні питання розвитку області, пропозиції структурних підрозділів облдержадміністрації, територіальних органів міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, райдержадміністрацій, військових адміністрацій, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій регіону.

Враховуючи відсутність методологічно-статистичної бази для прогнозування ситуації по всій території області, розроблення програмних пріоритетів та завдань здійснено по підконтрольній українській владі території Донецької області.

Відповідно до положень Закону України від 03.03.2022 № 2115-XI «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни» органами державної статистики призупинено оприлюднення більшості офіційної статистичної інформації на період дії воєнного стану або стану війни, а також протягом трьох місяців після його припинення чи скасування.

Складна макрофінансова ситуація в цілому, що склалася внаслідок триваючої агресії Російської Федерації проти України, переривання бізнес-процесів і наявність певних обмежень у різних секторах економіки, високий ступінь невизначеності і непередбачуваності у сфері національної та регіональної безпеки ускладнює проведення об'єктивного аналізу та оцінки поточної соціально-економічної ситуації в адміністративно-територіальних

одиницях, формування припущень та очікуваних результатів поточного року, а також складання прогнозів економічного і соціального розвитку регіону на 2025 рік у традиційній формі та розрізі показників.

В умовах кардинальної зміни зовнішніх і внутрішніх умов функціонування економіки внаслідок військової агресії Російської Федерації та діючого в Україні правового режиму воєнного стану (Указ Президента України від 24.02.2022 № 64 «Про введення воєнного стану в Україні»), аналіз поточної ситуації та прогнозування економічного і соціального розвитку області здійснюється, виходячи з реальних можливостей, наявних статистичних та оперативних даних, пріоритетних завдань, програм і проєктів на наступний рік, а також з урахуванням очікуваних макроекономічних показників 2024 року та Прогнозу економічного і соціального розвитку України на 2025-2027 роки, схваленого постановою Кабінету Міністрів України від 28.06.2024 № 780.

При цьому, з огляду на високодинамічну й непередбачувану безпекову ситуацію та можливість виникнення нових викликів, а також підвищення адаптації та переналаштування бізнесу в реаліях воєнного часу, попередні прогнози слід розглядати переважно як умовні кількісні припущення з суттєво ширшими діапазонами можливих відхилень, залишаючи за собою право проводити відповідні коригування прогнозних показників.

Відсутність статистичних даних у 2024 році та високий ступінь невизначеності і непередбачуваності у сфері національної та регіональної безпеки ускладнює проведення об'єктивного аналізу та оцінки поточного стану навколишнього природного середовища в адміністративно-територіальних одиницях та повноцінний прогноз ймовірного подальшого стану навколишнього природного середовища області.

З огляду на зазначене, аналіз поточного стану та прогнозування подальшого стану навколишнього природного середовища області доцільно здійснювати, виходячи з реальних можливостей та наявних даних.

Забезпечення доступу та врахування думки громадськості та органів виконавчої влади під час розроблення проєкту Програми. В рамках проведення процедури стратегічної екологічної оцінки Програми була розроблена Заява про визначення обсягу стратегічної екологічної оцінки.

З метою одержання та врахування зауважень і пропозицій громадськості Заяву про визначення обсягу стратегічної екологічної оцінки документу державного планування було розміщено в Єдиному реєстрі стратегічної екологічної оцінки (реєстраційний номер справи в Єдиному реєстрі № 01-11-

11032-24) та на офіційному веб-сайті Донецької обласної державної адміністрації, обласної військової адміністрації 01 листопада 2024 року.

Протягом встановленого періоду громадського обговорення Заяви про визначення обсягу стратегічної екологічної оцінки звернень, зауважень та пропозицій від громадськості не надходило.

Зауваження та пропозиції від Департаменту охорони здоров'я Донецької обласної державної адміністрації та від Департаменту екології та природних ресурсів Донецької обласної державної адміністрації враховано у даному Звіті.

2. Характеристика поточного стану довкілля, у тому числі здоров'я населення, та прогностні зміни цього стану, якщо документ державного планування не буде затверджено (за адміністративними даними, статистичною інформацією та результатами досліджень)

Донецька область як адміністративно-територіальна одиниця в складі України утворилась 17 липня 1932 року, її площа складає 26,5 тис. км², що становить 4,4 відсотка території України.

Населення згідно зі статистичними даними, які розміщені на офіційних веб-сайтах Державної служби статистики України та Головного управління статистики у Донецькій області, чисельність постійного населення Донецької області станом на 01.01.2022 складала 1788,1 тис. осіб (без тимчасово окупованих територій України).

Після 24 лютого 2022 року статистичні дані щодо чисельності населення не оновлюються. За оперативною інформацією, орієнтовна чисельність осіб, які фактично мешкали на території Донецької області станом на 01.01.2024, складала 537,4 тис. осіб.

На території Донецької області створена потужна техносфера, що включає значні промислові підприємства гірничодобувної, металургійної, хімічної промисловості, енергетики, важкого машинобудування та будівельних матеріалів, родовища корисних копалин. Висока концентрація промислового, сільськогосподарського виробництва, транспортної інфраструктури в поєднанні із значною щільністю населення створили величезне навантаження на біосферу – найбільшу в Україні і Європі.

Загальна характеристика Донецької області

Донецька область розташована у південно-східній частині України. На південному заході та заході вона межує з Дніпропетровською та Запорізькою областями, на північно-заході – з Харківською, на північному

сході та сході – з Луганською, з півдня – омивається Азовським морем. Територія області простягнулась з півночі на південь на 240 км та зі сходу на захід – на 170 км. По території краю проходить вододіл річок басейнів Чорного та Азовського морів. Область займає західну частину Донецького кряжу та східну половину Приазовської височини.

Відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України від 7 листопада 2014 року № 1085-р (із змінами) на частині території Донецької області органи державної влади тимчасово не здійснюють свої повноваження та частина населених пунктів, розташовані на лінії розмежування.

Рельєф Донецької області горбисто-рівнинний, з характерною сильною ерозією ґрунтів. Північна та центральна частини області – це Донецький кряж, південна – Приазовська височина. У ландшафтній структурі території області переважають степові височини та схили, степові рівнинні комплекси терас, а також горбисті, піщані та лісові рівнини, річкові долини та мережа балок. Типові ландшафти області – сильно розчленовані балками рівнини та височини, які переходять у заплавні ландшафти річкових долин, а також лиманні рівнини на морському узбережжі.

За своїм характером земна поверхня Донецького кряжу є хвилястою рівниною. Максимальні відмітки висот по Донецькому кряжу в області сягають 200-260 метрів. Найвища точка – Саур могила, її височина 277,9 м. Амплітуда висот в цих районах досягає 200 м. Це все, що залишилося від колись досить високого гірського масиву. На околицях Донецький кряж втрачає і без того скромну висоту, зливаючись з навколишніми річковими долинами. І лише до Сіверського Дінця він обривається крутим уступом, оголюючи древні крейдяні відкладення.

Водні ресурси області формуються за рахунок транзитної притоки поверхневих вод по р. Сіверський Донець, місцевого річкового стоку, що формується в межах області, стічних, шахтних і кар'єрних вод, а також експлуатаційних запасів підземних вод.

У гідрографічному відношенні територія Донецької області ділиться на 3 частини: північну (басейн ріки Сіверський Донець), південну (ріки басейну Приазов'я (Азовського моря) і західну (басейн ріки Дніпро).

Площі, зайняті водними об'єктами складають 42,3 тис. га (біля 2% території області).

За різноманітністю і значимістю природних ресурсів Донецька область є однією з найбагатших в Україні. Мінерально-сировинна база Донецької області майже на 48,6% складається з горючих корисних копалин (кам'яне вугілля, метан вугільних родовищ і газ вільний), друге місце належить неметалічним корисним копалинам, провідними з яких є гірничохімічні,

гірничорудні та нерудні для металургії. Металічні корисні копалини представлені рудами заліза, ртуті, літію, цирконію та розсіяними елементами. Серед неенергетичних матеріалів найважливішими для області та держави є нерудні корисні копалини для металургії (флюсові і доломітизовані вапняки, вогнетривкі глини, доломіти), гірничохімічні корисні копалини (кам'яна сіль), будівельні корисні копалини (гіпс, будівельне каміння і крейда). Також наявні запаси цементної сировини, каменю облицювального, сировини для виробництва мінеральних пігментів, графіту, сировини польовошпатової та інші.

Клімат

Клімат формується під впливом ряду кліматичних факторів таких як температурний режим, випадіння опадів, циркуляція повітряних мас, а також рельєфом місцевості.

Особливості метеорологічних умов та топографії є одними з визначальних чинників, які мають вплив на просторове та часове розповсюдження забруднюючих речовин в приземному шарі атмосферного повітря. Варіації ключових метеорологічних параметрів (тиск, хмарність, атмосферна вологість, температура, швидкість та напрямок вітру, хмарність, сонячна радіація та ін.) впливають на формування специфічних стійких на певному часовому проміжку станів атмосфери, які і визначають рівні концентрацій забруднюючих речовин та їх часово-просторовий розподіл.

Вся територія Донецької області знаходиться в області помірно-континентального клімату і підлягає впливу континентальних мас як арктичного, так і тропічного походження.

В зимовий період переважають північно-східні та східні вітри, в літній період – південно-західні та південні, на узбережжі Азовського моря – бризи.

Середня швидкість вітру 5-10 м/с. Максимальні швидкості вітру досягають 25-30 м/с. Середня температура у січні становить мінус 4-6°C. Клімат нестійкий. У зв'язку з вторгненням теплих повітряних мас із заходу, морози часто змінюються відлигами.

З третьої декади березня температура повітря починає швидко підвищуватися. На початку квітня на всій території області вона сягає 5°C вище нуля. Найтепліший місяць – липень, середня температура якого становить 23,4°C. Максимальна температура повітря в літній період підвищується до 35°C. Загальна тривалість без морозного періоду в північній частині області – до 172 днів, а у південній – до 198 днів.

Середня кількість атмосферних опадів в Донецькій області коливається від 350 мм (Приазов'я) до 550 (на Донецькому кряжі). Основна кількість

опадів (76-82%) на території Донецької області випадає у вигляді дощу і тільки 18-24% – у вигляді снігу. Територія області відноситься до зони з недостатнім зволоженням. Максимальна кількість опадів випадає в травні-липні та вересні-жовтні, мінімальне взимку – січень-лютий. Дощі носять зливовий характер, короткочасні і охоплюють невеликі площі. Сніговий покрив досягає 10-30 см.

Зима м'яка і нетривала. Для території області взимку характерна активна циклонічна діяльність.

Початок зими – кінець листопада - початок грудня – відрізняється постійною хмарністю, туманами. Оподи випадають у вигляді снігу. Заметілі на території області можуть спостерігатися протягом всієї зими. Весна настає з приходом теплих південних і західних повітряних мас, починається на півдні (Приазов'я) і поступово просувається на північ. Часто навесні після встановлення теплих температур, настають холоди, викликані припливом холодного арктичного повітря Азіатського антициклону. Іноді бувають штормові вітри східного напрямку, які видувають верхній шар сухого ґрунту. У цей час спостерігаються пилові бурі.

Літо спекотне, посушливе. У літній час ідуть дощі зливого характеру. Часті посухи, суховії і пилові бурі. Кінець літа характеризується зниженням температури повітря до + 15 °С і нижче.

Осінь на території області починається з поступового зниження температури повітря, посилення циклонічної діяльності, що проявляється у збільшенні днів з туманами і опадами. Однак бувають тривалі періоди, коли тримаються досить високі температури (+ 20 °С). Поступово температура падає і на початку жовтня починаються заморозки на поверхні.

За останні роки в нашому регіоні, по Україні та в цілому у світі відмічається безперервний період потепління. За даними вчених 2023 рік загалом є найтеплішим за час спостережень на планеті.

Зміна клімату – процес, який безпосередньо або опосередковано пов'язаний з людською діяльністю та змінює склад земної атмосфери, що є додатковим чинником до природної мінливості клімату, яка спостерігається протягом порівнюваних часових періодів. Головним винуватцем глобального потепління вважається парниковий ефект.

Великі міста характеризуються формуванням специфічного мікроклімату, за рахунок специфіки зміни аеродинамічних, радіаційних, термічних характеристик атмосфери та вологості. Виділення в містах великої кількості тепла, зміна газового та аерозольного складу повітря призводять до зростання температури повітря та формування так званих «островів» тепла. Стратифікація температури над великим містом у порівнянні з температурою

прилягаючої місцевості може спостерігатися до висоти в кілька сотень метрів.

Для України війна спричинила ще більші виклики, тому питання формування дієвої кліматичної політики на всіх рівнях є ключовим для забезпечення «зеленого» відновлення. Відбудова України має відбуватися із врахуванням прогнозованих тенденцій зміни клімату, аналізу ризиків для різних секторів.

Масштабні пожежі, що виникають внаслідок ракетних та артилерійських обстрілів території України російськими військами на нафтопереробних заводах та нафтобазах, об'єктах інфраструктури, промислових об'єктах, у житлових кварталах призводять до потужних викидів в атмосферу забруднюючих речовин, у тому числі парникових газів – двоокису вуглецю, метану та закису азоту. Потужними джерелами викидів цих же речовин, а також водяної пари, є детонація боєприпасів, пересування великої кількості військової та допоміжної техніки (вантажних машин), яка працює на дизельному паливі, активне застосування авіації. Пересування важкої техніки, будівництво фортифікаційних споруд, бойові дії значно пошкоджують ґрунтовий покрив, у тому числі знижується його здатність до накопичення (секвестрація) вуглецю з атмосферного повітря. Лісові пожежі внаслідок обстрілів, знищення дерев для будівництва фортифікаційних споруд, вигорання трав'янистої рослинності істотно знижують здатність рослинного покриву на території поглинати двоокис вуглецю.

Ключовим елементом в дослідженнях з питань зміни клімату є розробка інвентаризації парникових газів, яка визначає якісно та кількісно головні джерела та поглиначі парникових газів. Цей елемент важливий у зв'язку з тим, що він є основою для наступного розвитку та уточнення методики оцінки джерел та поглиначів, а також забезпечує єдиний та безперервний механізм, який дозволяє всім країнам, що підписали Рамкову Конвенцію про зміну клімату, оцінювати викиди парникових газів та їх відносний внесок до глобальної зміни клімату.

Наразі, аналіз ситуації в зоні конфлікту на території області ускладнено через обмежений набір джерел інформації. Сьогодні на частині територій області не проводиться екологічний моніторинг, відсутня достовірна інформація про характер пошкоджень підприємств, ускладнена робота Державної екологічної інспекції в Донецькій області через відсутність доступу до частини території для проведення повноцінного обстеження.

Аналіз впливу проєкту ДДП на клімат наведено в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1 - Аналіз впливу проєкту ДДП на клімат

Елемент	Нап-рям	Варіант	Ознаки
М-	пом'якшення (mitigation)	зменшення сумарного щорічного негативного впливу на клімат внаслідок проведення ДДП	зменшення енерго-, ресурсо- та водокористування;
М+		збільшення сумарного щорічного негативного впливу на клімат внаслідок проведення ДДП	проєкт ДДП не містить заходів з такими ознаками;
А+	адаптація (adaptation)	сприяння сумарного адаптаційного потенціалу регіону до зміни клімату внаслідок проведення ДДП	водозбереження, матеріалозбереження, зменшення витрат, перехід на ефективні в умовах зміни клімату технології;
А-		зменшення сумарного адаптаційного потенціалу регіону до зміни клімату внаслідок проведення ДДП	проєкт ДДП не містить заходів з такими ознаками.

Проєкт документу державного планування містить ряд заходів спрямованих на відновлення, ремонт, реконструкцію та модернізацію об'єктів житлово-комунальної та соціальної сфери, які постраждали внаслідок бойових дій на території області.

Виконання цих заходів дозволить пом'якшити вплив на клімат на регіональному рівні, але виконання цих заходів не дозволить знизити вплив на клімат на глобальному або національному рівнях.

Тому можна зробити висновок, що у разі незатвердження документа державного планування вплив на клімат на загальнонаціональному рівні залишиться без змін.

Атмосферне повітря

За інформацією Державної служби статистики України, викиди забруднюючих речовин та парникових газів у атмосферу від стаціонарних джерел забруднення за 2023 рік становлять 161 718,285 т (13,2% від загальних викидів по Україні), що на 26,1% менше ніж у 2022 році та на 78,3% менше ніж у 2021 році. Крім того, обсяги викидів діоксиду вуглецю за 2023 рік склали 3 482 836,007 т.

Інформація сформована на основі фактично поданих підприємствами звітів (рівень звітування становив по Україні – 91,0%, по Донецькій області – 62,2%).

Динаміку викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення по території Донецької області наведено в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2 – Динаміка викидів в атмосферне повітря

Роки	Викиди в атмосферне повітря, тис. т.			Щільність викидів у розрахунку на 1 кв. км, т	Обсяги викидів у розрахунку на 1 особу, кг
	Всього	у тому числі			
		стаціонарними джерелами	пересувними джерелами		
2013	1621,8	1448,1	173,7	54,6	332,2
2014	1138,5	1043,0	95,5	39,3	241,4
2015	974,7	917,6	57,1	34,6	214,3
2016	1036,3	981,4	54,9	37,0	230,7
2017	839,2	784,8	54,4	29,6	185,9
2018	844,7	790,2	54,5	29,8	188,9
2019	830,4	773,5	56,9	29,2	186,4
2020	802,5	751,0	51,5	28,3	182,4
2021	795,4	744,1	51,3	28,1	182,4
2022	-***	218,8*	-***	-***	-***
2023	-***	161,7**	-***	-***	-***

* – Інформація сформована на основі фактично поданих підприємствами звітів (рівень звітування становив 51,9%) та проведених дооцінок показників. Дані можуть бути уточнені.

** – Інформація сформована на основі фактично поданих підприємствами звітів (рівень звітування становив 62,2%) та проведених дооцінок показників. Дані можуть бути уточнені.

*** – відсутні значення в даних Головного управління статистики у Донецькій області.

Примітка. Інформація за 2014-2021 роки наведена без урахування частини тимчасово окупованої території у Донецькій області, за 2022-2023 роки – без урахування тимчасово окупованих Російською Федерацією територій та частини територій, на яких ведуться (велися) бойові дії.

Зменшення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря у 2014-2015 роках у порівнянні з 2013 роком пов'язано зі збройною агресією Російської Федерації на частині території регіону, внаслідок чого багато промислових підприємств зазнали руйнувань, а деякі взагалі припинили свою діяльність.

З 2016 року спостерігається незначне зростання обсягів викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря (на 6,5 % у порівнянні з попереднім роком) внаслідок збільшення потужності та обсягів виробництв промислових підприємств.

Суттєве зниження кількості викидів у 2017 році обумовлене припиненням надання інформації про обсяги викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря підприємствами-основними забруднювачами, промислові потужності яких розташовані на території Донецької області, що

тимчасово окупована внаслідок збройної агресії Російської Федерації.

У 2018 році спостерігається незначне збільшення викидів відносно до 2017 року, що пов'язане з нарощуванням потужності промислових підприємств та переходом з газу на альтернативні види палива, зокрема на вугілля різних марок.

Зменшення кількості викидів забруднюючих речовин у 2019-2020 роках пов'язане з виконанням підприємствами природоохоронних заходів, спрямованих на зниження обсягів викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами.

Крім того, у 2020 році згідно з даними Головного управління статистики у Донецькій області спостерігається спад промислового виробництва (на 3,8% в порівнянні з 2019 роком), що також спричинило зменшення обсягів викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря.

У 2021 році зберігалась тенденція до зниження викидів, незважаючи на річний приріст промислового виробництва, який становив 2,8% в порівнянні з 2020 роком, що також можна пов'язати з виконанням підприємствами природоохоронних заходів.

Крім того, за інформацією Головного управління статистики у Донецькій області у 2021 році порівняно з попереднім роком випуск продукції зменшився у виробництві коксу та продуктів нафтоперероблення на 9,7%, постачанні електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря – на 10,4%, машинобудуванні – на 12,6%, виробництві харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів – на 17,0%. А враховуючи той факт, що окремі види економічної діяльності є переважаючими в регіоні, це також могло вплинути на об'єми викидів забруднюючих речовин у бік їх зниження.

Значне зниження обсягів викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами у 2022–2023 роках пов'язано з: веденням активних бойових дій на території Донецької області та частковою окупацією частини територій; припинення виробничої діяльності та/або переміщення в більш безпечні регіони країни окремих підприємств Донецької області.

Ситуація з інтенсивним забрудненням повітряного басейну Донецької області складалася в процесі становлення і розвитку промисловості протягом минулих десятиріч.

При будівництві і експлуатації промислових об'єктів екологічному аспекту приділялася дуже незначна увага, незважаючи на те, що концентрація промисловості в Донецькій області є найбільш високою на території України.

У 2023 році основними забруднювачами атмосферного повітря в Донецької області були підприємства добувної промисловості та

підприємства-виробники електроенергії.

Інформація за 2023 рік сформована на основі фактично поданих підприємствами звітів (рівень звітування становив 62,2 %) та проведених дооцінок показників. Крім того, зазначена інформація наведена без урахування тимчасово окупованих Російською Федерацією територій та частини територій, на яких ведуться (велися) бойові дії.

Однією з основних причин надмірних викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря є моральне старіння та фізичне зношення технологічного та пилогазоочисного устаткування, що не відповідає сучасним вимогам щодо забезпечення встановлених законодавством нормативів граничнодопустимих викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря.

Через це підприємствами-основними забруднювачами атмосферного повітря щорічно викидаються значні обсяги забруднюючих речовин, а саме за 2023 рік:

ТОВ «ДТЕК КУРАХІВСЬКА ТЕС» – 59,28 тис. т;

СО ПАТ «ДОНБАСЕНЕРГО» «СЛОВ'ЯНСЬКА ТЕС» – 1,75 тис. т;

ПрАТ «ШУ «ПОКРОВСЬКЕ» – 76,14 тис. т.

На ТЕСах Донецької області рівень ефективності роботи очисних споруд не забезпечує зниження рівня викидів до нормативних величин для речовин у вигляді суспендованих твердих частинок недиференційованих за складом.

В Донецькій області близько 26,5 % загального обсягу викидів складають викиди підприємствами вугільної промисловості газу метану. Для зниження викидів метану необхідно максимально його використовувати в різних галузях промисловості.

Внаслідок ведення активних бойових дій на території Донецької області та тимчасової окупації частини її територій призупинено роботу частини структурних підрозділів Донецького регіонального центру з гідрометеорології, що мало негативний вплив на виконання Програми спостережень за забрудненням атмосферного повітря на 2023 рік.

Моніторинг стану атмосферного повітря у Донецькій зоні здійснювався Краматорською лабораторією спостережень за забрудненням атмосферного повітря Донецького регіонального центру з гідрометеорології (далі – Краматорська ЛСЗА Донецького РЦГМ) впродовж двох останніх місяців четвертого кварталу 2023 року за Програмою спостережень атмосферного повітря на 2023 рік, затвердженою Українським гідрометеорологічним центром Державної служби України з надзвичайних ситуацій.

Відбір проб атмосферного повітря виконувався на двох постах спостережень за забрудненням атмосферного повітря (далі – ПСЗ)

м. Краматорськ та на одному ПСЗ м. Слов'янськ.

Торецькою, Бахмутською та Костянтинівською філіями Державної установи «Донецький обласний центр контролю та профілактики хвороб Міністерства охорони здоров'я України» не виконувались лабораторні дослідження стану атмосферного повітря на стаціонарних постах, що пов'язане з проведенням бойових дій на відповідних територіях та небезпекою для фахівців філій.

Інформація про рівні забруднюючих речовин в атмосферному повітрі в агломераціях Горлівка, Донецьк та Маріуполь не наводиться у зв'язку з тим, що відповідні агломерації розташовані в межах тимчасово окупованої території Донецької області.

За листопад-грудень 2023 року Краматорською ЛСЗА Донецького РЦГМ проаналізовано 1404 проби (у м. Краматорськ – 936 проб та у м. Слов'янськ – 468 проб).

Результати спостережень стану атмосферного повітря у Донецькій зоні за даними Краматорської ЛСЗА Донецького РЦГМ за листопад-грудень 2023 року наведені у таблиці 2.3.

Таблиця 2.3 – Результати спостережень стану атмосферного повітря

Назва забруднюючої речовини	Місто	Середньо-квартальний вміст, мг/м ³	Середньодобові ГДК, мг/м ³	Максимальний вміст, мг/м ³	Максимальні разові ГДК, мг/м ³
Пил (завислі речовини)	Краматорськ	0,10	0,15	0,60	0,50
Діоксид сірки		0,005	0,050	0,084	0,500
Оксид вуглецю		1	3	4	5
Діоксид азоту		0,08	0,04	0,75	0,20
Фенол		0,004	0,003	0,020	0,010
Фторид водню		0,012	0,005	0,032	0,020
Формальдегід		0,006	0,003	0,048	0,035
Пил (завислі речовини)	Слов'янськ	0,10	0,15	0,30	0,50
Діоксид сірки		0,003	0,050	0,021	0,500
Оксид вуглецю		1	3	8	5
Діоксид азоту		0,04	0,04	0,14	0,20
Фенол		0,004	0,003	0,010	0,010
Фторид водню		0,011	0,005	0,036	0,020
Формальдегід		0,004	0,003	0,037	0,035

Центральною геофізичною обсерваторією імені Бориса Срезневського здійснювалась оцінка стану забруднення атмосферного повітря за 2023 рік в

містах України за даними пунктів мережі базових спостережень, які проводились гідрометеорологічними організаціями, підпорядкованими Державній службі України з надзвичайних ситуацій.

Відповідно до отриманих даних значення індексу забруднення атмосферного повітря для міст Донецької області, де проводились спостереження, у 2023 році становив: м. Краматорськ – 11,2 (високий), м. Слов'янськ – 7,1 (високий).

Крім того, у 2023 році за даними спостережень зафіксовано перевищення середньорічних концентрацій у м. Краматорськ по забруднюючим речовинам: діоксид азоту – 3,8 ГДКм.р, фенол – 1,5 ГДКс.д та 2,0 ГДКм.р, фтористий водень – 2,5 ГДКс.д та 1,6 ГДКм.р, формальдегід – 2,7 ГДКс.д та 1,8 ГДКм.р; у м. Слов'янськ по забруднюючим речовинам: оксид вуглецю – 1,6 ГДКм.р, фенол – 1,4 ГДКс.д, фтористий водень – 2,1 ГДКс.д та 1,8 ГДКм.р.

Філіями державної установи «Донецький обласний центр контролю та профілактики хвороб Міністерства охорони здоров'я України» (далі – ДУ «ДОНЕЦЬКИЙ ОЦКПХ МОЗ») здійснювалися дослідження проб атмосферного повітря. Лабораторні дослідження атмосферного повітря здійснювалися Добропільською, Дружківською, Краматорською, Костянтинівською, Слов'янською, Селидівською, Покровською філіями ДУ «ДОНЕЦЬКИЙ ОЦКПХ МОЗ» під факелом викидів забруднюючих речовин, у зоні впливу пром підприємств, звалищ, автомагістралей, у житловій зоні. У зв'язку з проведенням бойових дій та небезпекою для фахівців філій лабораторні дослідження стану атмосферного повітря на стаціонарних постах Торецькою, Бахмутською та Костянтинівською філіями не виконувалися. На стаціонарному посту спостереження за станом атмосферного повітря Слов'янською філією у м. Слов'янськ досліджено 800 проб, перевищення ГДК не виявлені.

Протягом 2023 рік усього досліджено 7401 проба атмосферного повітря, забруднення хімічними речовинами вище нормативного рівня зареєстровані у 221 пробі, що складає 2,99% (2022 рік – 1,02%). Перевищення ГДК зареєстровані за вмістом вуглецю оксиду, азоту діоксиду, аміаку, пилу, фенолу, формальдегіду, сажі, свинцю, ангідриду сірчистому (діоксиду сірки).

Відсоток проб вище нормативного рівня склав у:

м. Краматорськ – 9,19% (за вмістом азоту діоксиду, вуглецю оксиду, пилу, ангідриду сірчистому, фенолу, формальдегіду),

м. Костянтинівка – 0,46% (за вмістом формальдегіду),

м. Селидове – 4,09% (за вмістом формальдегіду, азоту діоксиду),

м. Дружківка – 1,84% (за вмістом азоту діоксиду, пилу, ангідриду сірчистому),

м. Покровськ – 1,95% (за вмістом аміаку, сажі,пилу, діоксиду сірки),
м. Мирноград – 4,09% (за вмістом діоксиду сірки, сажі, формальдегіду),
м. Слов'янськ – 2,84% (за вмістом азоту діоксиду, вуглецю оксиду,
свинцю),

м. Добропілля – 1,96% (за вмістом пилу).

За результатами досліджень 88 проб атмосферного повітря у сільських поселеннях Покровського району та 3 проб атмосферного повітря у м. Білозерськ вміст шкідливих забруднюючих речовин в атмосферному повітрі не перевищував граничнодопустимих концентрацій та відповідав вимогам чинних Гігієнічних регламентів допустимого вмісту хімічних і біологічних речовин в атмосферному повітрі населених місць, затверджених наказом Міністерства охорони здоров'я України.

У зоні впливу промислових підприємств на території Донецької області філіями досліджено 1808 проб атмосферного повітря (м. Костянтинівка – 1560, м. Покровськ – 220, м. Краматорськ – 25, м. Добропілля – 3), перевищення встановлених нормативів не зафіксовано (2022 рік – 1,02%) У зоні впливу автомагістралей досліджено 2153 проби повітря, перевищення ГДК зареєстровані у 188 пробах, що складає 8,73% (2022 рік – 3,19%). Відхилення ГДК зареєстровані: м. Слов'янськ (18,67%) за вмістом азоту діоксиду, вуглецю оксиду, свинцю; м. Краматорськ (15,58%) за вмістом азоту діоксиду, вуглецю оксиду, пилу, ангідриду сірчистому, фенолу, формальдегіду; м. Костянтинівка (5,93%) за вмістом формальдегіду; м. Добропілля (6,00%) за вмістом пилу; м. Мирноград (6,82%) за вмістом діоксиду сірки, сажі, формальдегіду; м. Покровськ (3,41%) за вмістом аміаку, сажі, пилу, діоксиду сірки; м. Дружківка (2,45%) за вмістом пилу, азоту діоксиду, ангідриду сірчистому.

У зоні впливу місць складування відходів досліджено 78 проб атмосферного повітря (усі у м. Краматорськ), без відхилень від нормативів, як і в 2022 році.

В інших місцях житлової зони населених місць досліджено 2562 проби атмосферного повітря, забруднення хімічними речовинами вище нормативного рівня зареєстровані у 33 пробах, що складає 1,29% (2022 рік – 1,07%).

Відхилення від нормативів зареєстровані у м. Дружківка – 1,47% (за вмістом азоту діоксиду, ангідриду сірчистому), м. Селидове – 4,09% (за вмістом формальдегіду, азоту діоксиду), м. Покровськ 1,51% (за вмістом сажі, ангідриду сірчистому). В інших місцях житлової зони м. Мирноград досліджено 88 проб, м. Краматорськ – 379 проб, м. Слов'янськ – 33 проби, м. Костянтинівка – 32 проби, м. Добропілля – 206 проб. Перевищення ГДК у

досліджених пробах атмосферного повітря не реєструвалися.

Інформація про зафіксовані рівні забруднюючих речовин за результатами лабораторних досліджень філіями ДУ «ДОНЕЦЬКИЙ ОЦКПХ МОЗ» на пересувних або підфакельних постах в населених пунктах Донецької області в 2023 році наведена в таблиці 2.4.

Таблиця 2.4 – Найвищі рівні забруднюючих речовин в атмосфері

Філія ДУ «ДОНЕЦЬКИЙ ОЦКПХ МОЗ»	Населений пункт	Назва забруднюючої речовини	Максимально разове значення забруднюючої речовини	
			мг/м ³	Частка ГДК
Дружківська	м. Дружківка	Пил (завислі речовини)	0,99	1,98
		Діоксид азоту	0,35	1,75
		Діоксид сірки	0,81	1,62
		Оксид вуглецю	5,0	1,0
Краматорська	м. Краматорськ	Пил (завислі речовини)	0,77	1,54
		Діоксид азоту	0,32	1,60
		Діоксид сірки	0,83	1,66
		Оксид вуглецю	9,5	1,88
		Фенол	0,021	2,10
		Формальдегід	0,048	1,37
Покровська	м. Покровськ	Пил (завислі речовини)	0,72	1,44
		Сажа	0,63	4,2
		Діоксид сірки	0,65	1,3
		Аміак	0,22	1,1
Покровська	м. Мирноград	Діоксид сірки	0,55	1,1
		Сірководень	0,0085	1,1
		Формальдегід	0,038	1,1
Селидівська	м. Селидове	Діоксид азоту	0,93	4,65
		Фенол	0,01	1,0
		Формальдегід	0,047	1,34
Добропільська	м. Добропілля	Пил (завислі речовини)	0,54	1,08
Добропільська	м. Білицьке	Пил (завислі речовини)	0,56	1,12
Слов'янська	м. Слов'янськ	Діоксид азоту	0,28	1,4
		Оксид вуглецю	7,8	1,56
Костянтинівка	м. Костянтинівка	Формальдегід	0,035	1,0

Результати спостережень стану атмосферного повітря населених пунктів Донецької області вказують, що на частині територій, незважаючи на обмеження, пов'язані з дією військового стану, зберігаються підвищені рівні забруднення, які обумовлені надходженням забруднюючих речовин в атмосферне повітря в основному внаслідок ведення активних бойових дій.

Такий вплив може бути пов'язаний із потраплянням до атмосферного повітря значної кількості продуктів згорання боєприпасів, результатів руйнування цивільної та військової техніки, об'єктів інфраструктури, а також наслідків інших видів впливу.

У випадку, якщо проєкт Програми не буде затверджений, а заходи, які дозволять знизити викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря не будуть реалізовані, то стан атмосферного повітря на території області на регіональному рівні більш ймовірно залишатиметься на рівні сучасних показників або зазнає змін у бік погіршення внаслідок ведення тривалих бойових дій на території області.

Водні ресурси

Водні ресурси області формуються за рахунок транзитної притоки поверхневих вод по р. Сіверський Донець, місцевого природного стоку, стічних шахтних і кар'єрних вод, а також експлуатаційних запасів підземних вод.

Згідно гідрографічного районування територія області поділяється на три частини: Північну (суббасейн Сіверського Дінця район річкового басейну річки Дон), Південну (басейн річок Приазов'я) та західну (суббасейн нижнього Дніпра).

Відповідно до результатів інвентаризації, проведеної в 2021 році в Донецькій області на виконання пункту 5 рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 квітня 2021 року «Про заходи державної регіональної політики на підтримку децентралізації влади», введеного в дію Указом Президента України від 29 квітня 2021 року № 180/2021, на території Донецької області налічується 132 лінійних водних об'єкта (річок): суббасейн Сіверського Дінця – 56, басейн річок Приазов'я – 33, суббасейн Нижнього Дніпра – 43.

Згідно з класифікацією річок України одна річка відноситься до великих – Сіверський Донець загальною довжиною 1053 км, шість – до середніх, серед яких Казенний Торець, Лугань (суббасейн Сіверського Дінця район річкового басейну річки Дон), Кальміус (басейн річок Приазов'я), Самара, Вовча та Мокрі Яли (суббасейн Нижнього Дніпра). Решта річок відноситься до категорії малих.

В області розташовано: 84 водосховища (суббасейн Сіверського Дінця – 38, суббасейн Нижнього Дніпра – 30, район басейну річок Приазов'я – 16), загальним об'ємом 576,4 млн м³; 1384 ставка (суббасейн Сіверського Дінця – 649, суббасейн Нижнього Дніпра – 526, район басейну річок Приазов'я – 209), загальним об'ємом 186,9 млн м³; 69 озер (суббасейн Сіверського Дінця) загальним об'ємом 20,7 млн м³.

За даними державної звітності за формою 2ТП-водгосп (річна) водокористування у 2023 році в Донецькій області здійснювали 133 водокористувачів.

Об'єм забору води з природних водних об'єктів (поверхневі, у т.ч. морська вода та підземні водні ресурси) та кількість скидів наведено у таблиці 2.5. Інформація надана Сіверсько-Донецьким басейновим управлінням водних ресурсів.

Таблиця 2.5 – Динаміка водокористування за 2023 рік та два попередніх роки

Показники	Одиниця виміру	2021 рік	2022 рік	2023 рік
Забрано води з природних джерел, усього:	млн м ³	1539,231	267,530	350,352
у тому числі: поверхневої	млн м ³	955,127	204,189	294,302
підземної	млн м ³	95,438	63,341	56,050
морської	млн м ³	488,667	-	-
Використано свіжої води, усього:	млн м ³	1007,934	177,725	257,562
у тому числі на потреби: питні і санітарно-гігієнічні	млн м ³	93,771	13,074	10,257
виробничі	млн м ³	903,761	162,553	245,601
зрошення	млн м ³	6,002	1,336	1,045
Втрачено води при транспортуванні	млн м ³	243,502	40,450	43,820
	% до забраної води	15,800	15,100	12,5
Скинуто зворотних вод, усього	млн м ³	890,953	198,618	280,380
Скинуто зворотних вод у поверхневі водні об'єкти, усього	млн м ³	890,114	198,584	280,360
з них: нормативно очищених, усього	млн м ³	192,980	29,192	23,126
у тому числі: на спорудах біологічного очищення	млн м ³	38,104	6,521	6,657
на спорудах фізико-хімічного очищення	млн м ³	0,054	-	-
на спорудах механічного очищення	млн м ³	154,822	22,671	16,468
нормативно чистих без очистки	млн м ³	607,112	132,506	223,920
забруднених, усього	млн м ³	90,022	36,886	33,315
у тому числі: недостатньо очищених	млн м ³	89,885	36,886	33,315
без очищення	млн м ³	0,137	-	-

Використання води за видами економічної діяльності наведено у таблиці 2.6. Інформація надана Сіверсько-Донецьким басейновим управлінням водних ресурсів.

Таблиця 2.6 – Динаміка використання води за видами економічної діяльності

Види економічної діяльності	Одиниця виміру	2021 рік	2022 рік	2023 рік
Усього за регіоном	млн м ³	1007,934	177,725	257,562
За видами економічної діяльності, у тому числі:				
А. Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство	млн м ³	27,831	2,403	1,323
В. Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	млн м ³	7,822	4,663	4,638
С. Переробна промисловість	млн м ³	586,377	2,572	1,818
Д. Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	млн м ³	262,252	152,421	236,607
Е. Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	млн м ³	121,523	15,332	12,945
Ф. Будівництво	млн м ³	0,204	0,030	0,005
Г. Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	млн м ³	0,032	0,001	0,003
Н. Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	млн м ³	0,429	0,055	0,042
І. Тимчасове розміщення й організація харчування	млн м ³	0,063	0,007	0,005
Ж. Інформація та телекомунікації	млн м ³	0,009	-	0,003
Л. Операції з нерухомим майном	млн м ³	0,042	-	0
М. Професійна, наукова та технічна діяльність	млн м ³	0,006	-	-
Н. Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	млн м ³	0,496	-	0,001
О. Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	млн м ³	0,221	0,097	0,016
Р. Освіта	млн м ³	0,069	0,008	0,006
Q. Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	млн м ³	0,213	0,071	0,074

R. Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	млн м ³	0,063	0,007	0,055
S. Надання інших видів послуг	млн м ³	0,281	0,059	0,023

В межах Донецької області негативний вплив на формування якості в р. Сіверський Донець мають скиди підприємств безпосередньо в р. Казенний Торець та його основний приток – р. Кривий Торець.

Загальний скид зворотних (стічних) вод до поверхневих водних об'єктів в басейні здійснювали 19 підприємств з об'ємом 251,399 млн м³, з них 19,352 млн м³ – забруднених.

У басейні річки Казенний Торець здійснювали скиди 14 підприємств об'ємом 237,133 млн м³, з них 19,236 млн м³ – забруднених.

Найбільшими забруднювачами поверхневих водних об'єктів басейну, які здійснювали скид забруднених зворотних (стічних) вод у 2023 році в обсязі більше 1 млн м³, є підприємства вугільної промисловості, комунального господарства та машинобудування: ВП «Шахта 1-3 «Новгородівська», ДП «Селидіввугілля», ВП «Шахта «5/6», «Шахта «Капітальна», «Шахта «Центральна» ДП «Мирноградвугілля», ДП «ВК «Краснолиманська», Мирноградське ВУВКГ КП «Компанія «Вода Донбасу», ПрАТ «НКМЗ».

Значний вплив на формування якості води у р. Сіверський Донець має р. Бахмутка. Скид забруднених стічних вод в басейн р. Бахмутка здійснювало 1 підприємство – Часовоярське РВУ «КП «Компанія «Вода Донбасу» в обсязі 0,007 млн м³.

Загальний скид зворотних (стічних) вод до поверхневих водних об'єктів в басейні річки Дніпро (суббасейн Нижнього Дніпра) здійснювали 14 підприємств в обсязі 28,962 млн м³, з них 13,964 млн м³ – забруднених.

Найбільшими забруднювачами поверхневих водних об'єктів басейну, які здійснювали скид забруднених зворотних (стічних) вод у 2022 році в обсязі більше 1 млн м³ на підконтрольній Уряду України території, є підприємства вугільної промисловості: ВП «Шахта «Курахівська», «Шахта «Україна», ВП «Шахта 1-3 «Новгородівська» ДП «Селидіввугілля», ТДВ «Шахта «Білозерська».

ВП «Шахта 1-3 «Новгородівська» ДП «Селидіввугілля» одночасно здійснює скид у 2 суббасейни – Сіверського Дінця та Нижнього Дніпра.

Відповідно даних Сіверсько-Донецького басейнового управління водних ресурсів обсяг скиду забруднюючих речовин із зворотними водами у поверхневі водні об'єкти в 2023 році становила, тис.тон: азот амонійний – 0,0865, БСК₅ – 0,2862, завислі речовини – 0,8652, нітрати – 0,4946, нітроти –

0,0182, сульфати – 28,6349, сухий залишок – 42,5818, хлориди – 16,6038, ХСК – 1,2923, алюміній – 0,00012, залізо – 0,00757, марганець – 0,00011, мідь – 0,00012, нафтопродукти – 0,00538, СПАР – 0,00210, фосфати – 0,06950, хром шестивалентний – 0,00010, цинк – 0,00011.

Територією Донецької області протікає три транскордонні річки: Сіверський Донець (контрольні створи в с. Яремівка на кордоні Харківської та Донецької областей та с. Дронівка на кордоні Донецької та Луганської областей), Міус (контрольний створ в с. Дмитрівка) та Кринка (контрольний створ в с. Успенка) на кордоні Донецької області та Російської Федерації.

З другого півріччя 2014 року моніторингові дослідження у створах річок Міус та Кринка не здійснюються, у зв'язку з тим, що створи знаходяться на тимчасово окупованій території Донецької області.

На річках басейну Сіверського Дінця в межах Донецької області транскордонних створів немає.

Відбір проб та виконання вимірювань в рамках державного моніторингу поверхневих вод за біологічними, гідро-морфологічними, хімічними та фізико-хімічними показниками в межах області територіальними підрозділами Українського гідрометеорологічного центру Державної служби України з надзвичайних ситуацій у 2023 році не здійснювалися у зв'язку із проведенням активних бойових дій та тимчасовою окупацією частини її території.

У 2023 році Сіверсько-Донецьким басейновим управлінням водних ресурсів державний моніторинг поверхневих вод здійснювався згідно з наказом Міндовкілля від 17.01.2023 № 27 та наказом Держводагентства від 25.01.2023 № 18 в місцях, де дозволяла оперативно-військова ситуація: у 18 пунктах на 15 масивах поверхневих вод суббасейні р. Сіверський Донець на річках Сіверський Донець, Казенний Торець, Кривий Торець, Сухий Торець, Сорищі, Бичок, Маячка, Біленька; в 1 пункті моніторингу на 1 масиві поверхневих вод в суббасейні Нижнього Дніпра на річці Бик.

Вимірювання здійснювались по 74 показниках, в тому числі: 13 – фізико-хімічних (у районах поверхневих питних водозаборів); 39 – забруднюючих речовинах для визначення хімічного стану масивів поверхневих вод (згідно з наказом Мінприроди від 06.02.2017 № 45); 15 – басейнових специфічних речовинах; 7 – додаткових показниках для питних пунктів моніторингу.

У 2023 році моніторинг поверхневих водних об'єктів в Донецькій області виконувався у 3 пунктах моніторингу по р. Сіверський Донець, в місцях забору води для задоволення питних і господарсько-побутових потреб населення.

За результатами державного моніторингу масивів поверхневих вод у 2023 році у пунктах моніторингу суббасейну р. Сіверський Донець в Донецькій області спостерігалось перевищення екологічних нормативів якості (ЕНЯср) та (ЕНЯмах) наступних речовин:

-кадмій: перевищення ЕНЯср спостерігалось у 4 пунктах моніторингу на 4 масивах поверхневих вод в межах 1,2 (р. Сіверський Донець, с. Богородичне) – 4 (Клебан-Бикське водосховище, р. Маячка) рази та перевищення ЕНЯмах у 6 разів (р. Маячка);

-свинець: перевищення ЕНЯср спостерігалось у 2 пунктах моніторингу на 2 масивах поверхневих вод в межах 1,4 (р. Кривий Торець, нижче м. Костянтинівка) – 2,2 (р. Кривий Торець, вище м. Костянтинівка) рази;

-хлорпіріфос: перевищення ЕНЯср спостерігалось у 4 пунктах моніторингу на 4 масивах поверхневих вод в межах 1,1 (р. Казенний Торець, м. Слов'янськ) – 2,4 (р. Маячка) рази;

-пентахлорбензол: перевищення ЕНЯср спостерігалось у 2 пунктах моніторингу на 2 масивах поверхневих вод в межах 1,2 (Клебан-Бикське водосховище) – 3,3 (р. Кривий Торець, нижче м. Костянтинівка) рази;

-бенз(а)пірен: перевищення ЕНЯср спостерігалось у 5 пунктах моніторингу на 5 масивах поверхневих вод в межах 4,7 (р. Маячка) – 5,9 (р. Сіверський Донець, водозабір КП «Компанія «Вода Донбасу» в канал Сіверський Донець- Донбас; р. Казенний Торець, нижче м. Дружківка) раз.

У 2023 році за вмістом важких металів та органічних показників масиви поверхневих вод суббасейну річки Сіверський Донець в Донецькій області були віднесені до наступних класів хімічного стану:

I класу «добрий» – 6 масивів поверхневих вод на річках Сіверський Донець, Казенний Торець, Кривий Торець, Сухий Торець, Бичок;

II класу «недосягнення доброго» – 9 масивів поверхневих вод на річках Сіверський Донець, Казенний Торець, Кривий Торець, Бичок, Маячка, Біленька, Сорищі.

Перевищення екологічних нормативів якості у поверхневих водних об'єктах Донецької області по важких металах, поліароматичних вуглеводнях, пестицидах та інших небезпечних органічних речовинах пов'язано з високим антропогенним навантаженням та інтенсивною сільськогосподарською діяльністю в регіоні.

Слід зазначити, що концентрації показників мають як антропогенне так і природне походження. Коливання протягом року відбуваються в залежності від періоду року та фактичної водності річок, особливо таких показників, як жорсткість, хлориди, сульфати, сухий залишок (сольові показники), сполуки азоту та фосфору, марганець (вміст якого також залежить від інтенсивності

фотосинтезу, розкладання фітопланктону, мікроорганізмів і вищої водної рослинності та інших процесів).

Також протягом 2023 року ДУ «Донецький обласний центр контролю та профілактики хвороб Міністерства охорони здоров'я України» здійснювалися дослідження води із річок Сіверський Донець, Казенний Торець, Кривий Торець, Бик, Бичок, Вовча, Солона, каналу «Сіверський Донець-Донбас», озер Ріпне, Гаряче, Вейсове, водосховища Василівська Пустош, Маячківського водосховища, Веселовського водоймища, ставків № 1, № 2 селища Городещино.

За санітарно-хімічними показниками безпечності поверхневих вод було досліджено 106 проб, у тому числі: 17 – із водоймищ 1 категорії і 89 – із водоймищ 2 категорії водокористування, зареєстровано 76,47% і 92,13% перевищень відповідно. Загальний відсоток перевищень склав 89,62%.

За показниками мікробіологічної безпеки у 2023 році досліджено 106 проб, у т.ч. 17 – із водоймищ 1 категорії і 89 – із водоймищ 2 категорії водокористування, зареєстровано 17,65% і 52,81% перевищень відповідно.

Загальний відсоток перевищень склав 47,17%.

Надмірне використання водних ресурсів малих річок для потреб сільського господарства та риборозведення, самовільне водокористування та безпроектне створення штучних водойм на руслах малих річок порушує природний водний, гідробіологічний режим річок, збільшує заростання та утворення донних відкладень. Скиди шахтних вод вносять у води річок додаткове забруднення мінеральними речовинами. Розораність водозабірних басейнів сягає граничних меж при надто низькому ступені заліснення. На багатьох річках і водоймах не закріплені прибережні захисні смуги, а деякі з наявних не завжди відповідають вимогам водного законодавства України.

Розпорядженням голови облдержадміністрації, керівника обласної військово-цивільної адміністрації від 18 жовтня 2017 року № 1325/5-17 затверджено Регіональну програму «Вода Донеччини на 2017-2025 роки» (у редакції розпорядження голови облдержадміністрації, керівника обласної військово-цивільної адміністрації від 11 червня 2020 року № 585/5-20), якою передбачено відновлення, будівництво, реконструкцію очисних споруд, зливової каналізації, мереж водовідведення, будівництво, реконструкція та капітальний ремонт розподільчих (місцевих) систем водопостачання, реконструкцію насосних станцій.

У зв'язку із військовою агресією Російської Федерації проти України та веденням бойових дій на території Донецької області, виконання заходів відповідної Програми у 2022 році було призупинено.

Зазнали значних руйнувань очисні споруди, дестабілізована робота обслуговуючих організацій, які займаються водопостачанням та очищенням стічних вод і, як наслідок, є ризик потрапляння стічних вод без очищення у водойми, особливо там, де відбуваються активні бойові дії.

Окрім того, в результаті військової агресії пошкоджень зазнали гідротехнічні споруди, що забезпечують регулювання стоку та, внаслідок затоплення значних територій, надалі може спостерігатися погіршення якості води у водних об'єктах через змив забруднюючих речовин та зростання концентрацій біогенних та органічних сполук у водних об'єктах.

З метою забезпечення стабільного та надійного функціонування систем водопостачання та водовідведення області, поліпшення якості надання відповідних послуг населенню, зменшення втрат води, запобігання забруднення навколишнього середовища стічними водами, передбачена реалізацію низки заходів, серед яких: ремонт/реконструкція водопровідних та каналізаційних мереж; облаштування приладами обліку холодної води; ремонт та облаштування свердловин; утримання громадських колодязів; встановлення, ремонт та обслуговування насосного обладнання.

У випадку, якщо проєкт Програми не буде затверджений, а заходи спрямовані на зниження негативного впливу на стан водних ресурсів не будуть реалізовані, то стан водних об'єктів та якість питної води залишиться незмінними або зазнає змін у бік погіршення, з огляду на тривалі активні бойові дії на території області.

Відходи

Однією з найгостріших екологічних проблем в Донецькій області є проблема поводження з відходами. Накопичені в області у великих обсягах промислові відходи чинять на навколишнє природне середовище техногенний вплив.

Наявність в області підприємств хімічної, коксохімічної, машинобудівної промисловості, чорної та кольорової металургії та інших призвела до значних обсягів утворення і накопичення відходів та забруднення територій міст.

Ведення протягом 2022-2023 років активних бойових дій на території області призводить до накопичення відходів, що утворились у зв'язку з пошкодженням (руйнуванням) будівель та споруд внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій або проведенням робіт з ліквідації їх наслідків, що також чинять на навколишнє природне середовище негативний вплив.

Інформація про утворення та здійснення діяльності у сфері управління відходами по Донецькій області сформована на основі фактично поданих

підприємствами звітів за формою державного статистичного спостереження № 1-відходи (річна) «Звіт про відходи», затвердженою наказом Державної служби статистики України від 02.05.2023 № 167 (далі – форма № 1-відходи).

Рівень звітування за 2023 рік становив 68,6%, за 2022 рік – 45,3%.

Обсяги утворення промислових відходів за роками наведено у таблиці 2.7, побутових відходів – таблиця 2.8.

Інформація наведена без урахування тимчасово окупованих Російською Федерацією територій та частини територій, на яких ведуться (велися) бойові дії.

Таблиця 2.7 – Утворення промислових відходів

Показник	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2023 рік
Відходи IV класу небезпеки (за формою № 1-відходи), т	26835937,724	233232821,691	7173698,494	5095405,499
Відходи I-III класу небезпеки (за формою № 1-відходи), т	145268,787	144098,963	2862,639	504,372
Загальна кількість відходів, т	26981206,511	23467920,654	7176561,133	5095909,871

Таблиця 2.8 – Утворення побутових відходів

Показник	2020 рік (на 01.01.2021)	2021 рік (на 01.01.2022)	2022 рік (на 01.01.2023)	2023 рік (на 01.01.2024)
Зібрано побутових відходів, тис. т	538,148	702,48	158,269	200,551
Накопичення побутових відходів, тис. т.	19031,855	19604,763	16876,662	19706,476

Основним способом поводження з побутовими відходами залишається їх захоронення на полігонах/звалищах. Відповідно до форми № 1-ТПВ у 2023 році в Донецькій області захоронено 200 965,31 т побутових відходів на 10 полігонах/звалищах загальною площею 115,06 га.

Всього у 2023 році роздільно зібрано 493,72 м³ ресурсоцінних компонентів побутових відходів, що на 58,6 % менше ніж у 2022 році.

Здебільшого роздільно збирається скло та полімери.

Реформуванню системи управління побутовими відходами в Донецькій області приділяється значна увага, проте збройна агресія Російської Федерації проти України, що триває, заважає подальшому її розвитку. У зв'язку із веденням активних бойових дій, раніше запроваджений в деяких населених пунктах області роздільний збір, у 2023 році не здійснювався.

Територія Донецької області повністю включена до Переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією, затвердженого наказом Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України від 22 грудня 2022 року № 309 (із

змiнами), зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 23 грудня 2022 р. за № 1668/39004.

Щоденно відбуваються руйнування об'єктів житлового фонду та інфраструктури області, що призводить до утворення відходів від руйнувань.

Також пошкоджені зазнають спеціалізована техніка та обладнання для збору побутових відходів комунальних підприємств області, об'єкти поводження з відходами.

Управління відходами від руйнувань в Донецькій області організовано відповідно до Порядку поводження з відходами, що утворились у зв'язку з пошкодженням (руйнуванням) будівель та споруд внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій або проведенням робіт з ліквідації їх наслідків, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 27 вересня 2022 року № 1073 (далі – Порядок).

Військові адміністрації населених пунктів області організовують облік відходів від руйнувань відповідно до вимог Порядку.

Станом на 01.01.2024 року обліковано 57050,095 м³ та 1826,51 т.

Зберігати відходи від руйнувань відповідно до Порядку можливо на наявних об'єктах поводження з відходами, у кількості, що не перевищує відповідних норм і правил їх експлуатації, або за відсутності таких об'єктів на місцях тимчасового зберігання.

Існуючі об'єкти поводження з відходами, що представляють собою звалища та полігони побутових відходів не в змозі прийняти значної кількості відходів від руйнувань. Наразі в більшості випадків відходи від руйнувань залишаються за місцем утворення.

Динаміка основних показників поводження з відходами (збирання, зберігання, утилізація та видалення) I-IV класів небезпеки за узагальненими даними форм № 1-відходи, поданими до Головного управління статистики в Донецькій області, представлена у таблиці 2.9.

Таблиця 2.9 – Динаміка основних показників поводження з відходами

Показники		2020 рік*	2021 рік*	2022 рік*	2023 рік**
		тис.т	тис.т	тис.т	тис.т
Утворено	I-III кл.	145,3	144,1	2,9	0,504
	IV кл.	26835,9	23323,8	7168,8	5095,4
Одержано від інших підприємств	I-III кл.	34,7	14,6	0,016	відомості відсутні
	IV кл.	5247,9	5381,02	667,6	відомості відсутні
Використано (утилізовано)	I-III кл.	70,7	69,8	0,21	відомості відсутні
	IV кл.	4593,1	4256,2	4,5	відомості відсутні
Оброблено, у т.ч.					
Відновлено	I-III кл.	відомості відсутні	відомості відсутні	відомості відсутні	0,0028
	IV кл.	відомості відсутні	відомості відсутні	відомості відсутні	4,354
Спалено, у т.ч.	I-III кл.	0,02	0	0	0
	IV кл.	2,04	1,79	0,003	0,0003

з метою виробництва енергії або матеріальних продуктів	I-III кл. IV кл.	0,02 2,04	0 1,79	0 0,003	0 0,0003
Видалено у спеціально відведені місця та об'єкти	I-III кл. IV кл.	33,4 19025,7	19,104 19176,4	0,012 6980,4	0,012 5052,3
Передано іншим підприємствам	I-III кл. IV кл.	59,3 5605,7	53,4 6410,8	0,27 547,3	відомості відсутні
Направлено в місця неорганізованого складування за межі підприємств	I-III кл. IV кл.	відомості відсутні	відомості відсутні	відомості відсутні	відомості відсутні
Накопичено протягом експлуатації у місцях видалення відходів на кінець року	I-III кл. IV кл.	815,7 799340,4	відомості відсутні***	відомості відсутні***	відомості відсутні***

* За даними Головного управління статистики у Донецькій області (без урахування частини тимчасово окупованої території у Донецькій області), відповідно до поданих звітів за формою державного статистичного спостереження № 1-відходи (річна) «Звіт про утворення та поводження з відходами».

** Інформація про утворення відходів по Донецькій області у 2023 році сформована на основі фактично поданих підприємствами звітів за формою державного статистичного спостереження № 1-відходи (річна) «Звіт про утворення та поводження з відходами». Рівень звітування становив 68,8%. Дані наведено за місцезнаходженням (реєстрації) підприємств. Інформація наведена без урахування тимчасово окупованих Російською Федерацією територій та частини територій, на яких ведуться (велися) бойові дії.

*** Відповідно інформації Головного управління статистики у Донецькій області, планом державних статистичних спостережень на відповідний рік, затвердженим Кабінетом Міністрів України, інформація щодо загальних обсягів відходів, накопичених протягом експлуатації у спеціально відведених місцях чи об'єктах (місцях видалення відходів), починаючи з даних за 2021 рік, не передбачена.

На виконання розпорядження Кабінету Міністрів України від 20 лютого 2019 року № 117-р «Про затвердження Національного плану управління відходами до 2030 року» та розпорядження голови Донецької облдержадміністрації, керівника обласної військово-цивільної адміністрації від 18 травня 2020 року № 506/5-20 «Про розробку Регіонального плану управління відходами в Донецькій області на період до 2030 року та утворення робочої групи з підготовки пропозицій до нього» в області у 2021 році була розпочата робота з розробки Регіонального плану управління відходами в Донецькій області на період до 2030 року.

Однак, у зв'язку із початком широкомасштабної збройної агресії Російської Федерації проти України, веденням на території Донецької області активних бойових дій та тимчасової окупації частини населених пунктів Донецької області робота із розробки проекту Регіонального плану управління відходами в Донецькій області на період до 2030 року була призупинена.

Розвиток системи поводження з промисловими відходами та відходами, утвореними внаслідок бойових дій, є одним із першочергових завдань органів влади, що має забезпечити екологічно безпечне збирання,

перевезення, сортування, зберігання, оброблення (перероблення), утилізацію, видалення, знешкодження і захоронення таких відходів.

В цій сфері також розроблено Порядок поводження з відходами, що утворились у зв'язку з пошкодженням (руйнуванням) будівель та споруд внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій або проведенням робіт з ліквідації їх наслідків, що затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 27 вересня 2022 р. № 1073, реалізація якого має забезпечити досягнення екологічних стандартів в сфері поводження з відходами як на регіональному так і на місцевому рівнях.

У випадку, якщо проєкт Програми не буде затверджений, а заходи будуть не виконанні, фактор поводження з відходами матиме найбільше значення серед ризиків шкідливого впливу на навколишнє середовище на території Донецької області, враховуючи значну кількість відходів, що утворилися внаслідок бойових дій на території області.

Залишатиметься на низькому рівні надання послуг у сфері управління відходами та розвиток відповідної інфраструктури в області, збільшуватиметься кількість стихійних сміттєзвалищ і полігонів для їх захоронення, продовжуватиметься накопичення промислових відходів, погіршуватиметься санітарний стан населених пунктів.

Крім того, без змін залишиться інституційна складова регіональної системи управління відходами, а отже продовжуватиметься розрізненість і неузгодженість у намаганнях і діях влади, бізнесу та громадськості щодо впровадження різних заходів, спрямованих на зменшення обсягів утворення відходів та шляхів безпечного поводження з відходами, що утворились.

Земельні ресурси та ґрунти

Земельний фонд Донецької області складає 2651,7 тис. га, з яких станом на 01.10.2024 тимчасово окуповано 1 670,5 тис. га (63% загальної площі), в тому числі 1 285,8 тис. га земель сільськогосподарського призначення (61,6% загальної площі сільськогосподарських земель – 2 044,1 тис. га).

З початку повномасштабної військової агресії Російської Федерації проти України 12 територіальних громад опинилися в тимчасовій окупації, 9 громад окуповані частково, а на території 15 громад тривають активні бойові дії.

Структура земельного фонду області:

- сільськогосподарського угіддя – 77,0 %;
- лісові площі – 7,7 %;
- землі під забудови – 7,5 %;

- заболочені землі – 0,4 %;
- землі під водою – 1,6 %;
- інші землі – 5,8 %.

Розораність сільськогосподарських угідь у Донецькій області складає 81% (1652,5 тис. га), а розораність земель складає 63,4% від загальної площі, за винятком земель під водою (1654,3 тис. га).

На території Донецької області у ґрунтах сільськогосподарського призначення наявність важких металів, залишків пестицидів та радіонуклідів знаходиться на природному рівні та не перевищує гранично допустимі концентрації. Рівень радіоактивного забруднення ґрунтів цезієм-137 знаходиться на природному рівні.

В останні роки суттєво зменшилось внесення органічних добрив, які є вагомим джерелом повернення в ґрунт гумусу, елементів живлення рослин та відтворення мікробіологічного середовища. Також спостерігається вкрай низький рівень гіпсування солонцюватих ґрунтів.

Деградація земель та опустелювання є серйозним викликом для сталого розвитку країни, що спричиняє істотні проблеми екологічного і соціально-економічного характеру.

За результатами досліджень стану ґрунтів найбільша деградація притаманна слаборозвиненим ґрунтам, які сформувались на щільних породах, на елювії щільних порід, крутих схилах, де є умови розвитку ерозійних процесів. Вміст гумусу, елементів живлення рослин таких видів ґрунтів низький та дуже низький, водний режим недостатній для нормального розвитку рослин. Деградація земель та опустелювання призводять до втрат біорізноманіття, погіршення стану або зникнення водних об'єктів, загострення проблем водозабезпечення населення і галузей економіки та, як наслідок, погіршення умов життя людей.

Заходи, які сприяють вирішенню проблеми деградації земель та опустелювання: створення захисних лісових смуг по межах полів; відновлення рослинного покриву на територіях відкритих гірничих розробок, уздовж доріг, трубопроводів і всіх місць, де він знищений; впровадження науково обґрунтованих сівозмін, прогресивних технологій збереження та відтворення родючості ґрунтів та ведення землеробства; запобігання деградаційним процесам ґрунтового покриву на найбільш ерозійно-небезпечних територіях, консервація деградованих та малопродуктивних земель; закріплення і заліснення рухливих пісків.

У найбільшій мірі деградують ґрунти агроєкосистеми. Причина нестійкого стану агроєкосистем зумовлена їх спрощенням фітоценозом, який не забезпечує оптимальності саморегуляції, постійності структури і

продуктивності. І якщо у природних екосистемах біологічна продуктивність забезпечується дією природних законів, то вихід первинної продукції (урожаю) в агроекосистемах цілком залежить від такого суб'єктивного чинника, як людина, рівня її агрономічних знань, технічної оснащеності, соціально-економічних умов тощо, і, таким чином, залишається непостійним. Наприклад, у разі створення людиною монокультури (пшениці, буряку, соняшнику, кукурудзи) в агроекосистемі порушується видова різноманітність рослинних угруповань. Агроекосистема спрощується, стає нестійкою, нездатною протистояти біотичному або екологічному стресу.

Основні показники антропогенного впливу на ґрунти такі: водна ерозія; дефляція (вітрова ерозія); забруднення; вторинне засолення і заболочування; опустелювання; відчуження земель для промислового та комунального будівництва; виснаження земель.

Також, слід зазначити, що найбільшого негативного впливу земельні ресурси зазнають внаслідок ведення бойових дій на території області. Знищення верхнього родючого шару ґрунту, який формувався протягом століть, відбувається внаслідок вибухів ракет тощо. Вибух снаряду будь-якого типу — це попадання низки токсичних сполук у ґрунт.

За даними фахівців, під час детонації ракет та артилерійських снарядів утворюються чадний газ, вуглекислий газ, водяна пара, закис азоту, діоксид азоту, формальдегід, пари ціанистої кислоти, азот, а також велика кількість токсичної органіки. Інший аспект — важкі метали. У місцях бойових дій важкі метали подекуди можуть перевищувати фонові значення у 30 разів.

Небезпеку

несуть і уламки боєприпасів. Артилерійські снаряди калібру 120 мм і 152 мм дають відповідно 1600-2350 та 2700-3500 уламків масою від 1 г. Чавун із домішками сталі є найбільш поширеним матеріалом для виробництва оболонки боєприпасів та містить у своєму складі не тільки залізо та вуглець, а й сірку, мідь та інші компоненти. Ці речовини потрапляють до ґрунту, мігрують до ґрунтових вод і в результаті потрапляють до харчових ланцюгів, впливаючи і на тварин, і на людей. Тому, зрозуміло, що вирощувати будь-що на таких ґрунтах буде неможливо протягом довгого часу.

Виконання заходів Програми таких як проведення інвентаризації земель, паспортизації, розробка проєктів землеустрою не спричинятиме додаткове техногенне навантаження на земельні ресурси, що розташовані на території області.

Можна зробити висновок, що у разі незатвердження Програми стан земельних ресурсів залишиться незмінним або зазнає змін у бік погіршення, враховуючи тривалі активні бойові дії на території області. Тому, що

величезні воронки, риття траншей, будівництво фортифікаційних споруд, рух важкої техніки — все це призводить до значних змін ландшафту. Внаслідок цього відбувається деградація рослинного покриву, посилення вітрової та водної ерозії. Забруднення ґрунтів паливно-мастильними матеріалами та іншими нафтопродуктами, яке відбувається внаслідок руху та пошкоджень сухопутної військової техніки. Також, в ґрунтах, забруднених паливно-мастильними матеріалами, знижується водопроникність, витісняється кисень, порушуються біохімічні та мікробіологічні процеси. Внаслідок цього погіршується водний, повітряний режими та обіг поживних речовин, порушується кореневе живлення рослин, гальмується їх ріст і розвиток, що спричиняє їх загибель.

Рослинний світ

Рослинний світ Донецької області представлений, в першу чергу, степовими рослинними формаціями і частково лісостеповими та заплавними, але саме на південному сході України він зазнав найбільшої антропогенної трансформації внаслідок інтенсивного розвитку промисловості та сільського господарства, високого рівня урбанізації території.

Сучасний склад флори Донецької області – це 1930 видів судинних рослин, що відносяться до 653 родів, 136 родин, серед яких 93 ендемічних і субендемічних (рівень ендемізму флори області складає 15% (близько 250 видів), є види з дуже вузькими і локальними ареалами – 11 приазовських і 10 донецьких ендеміків. Раритетну фракцію флори складають 369 видів судинних рослин, тобто близько 19% від загальної кількості, в тому числі 23 ймовірно зниклих в Донецькій області. Серед раритетних видів флори Донецької області 147 видів занесено до Червоної книги України, 26 – до Червоного списку МСОП, 41 вид – до Європейського червоного списку, 12 видів занесені до додатків Конвенції про охорону дикої флори і фауни та природних середовищ існування в Європі, а 282 – охороняються на регіональному рівні. З раритетної фракції флори 220 видів (58,7% від їх загальної кількості) відомі у регіоні лише за поодинокими знахідками.

Більше 90% видів флори зареєстровано на територіях і об'єктах природно-заповідного фонду різних категорій, 82% – на територіях об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного значення.

Безсистемний техногенний вплив діяльності людини призвів до значного руйнування навколишнього природного середовища. Більшість природних угідь, що залишилися, приурочені до річкових долин. Стан цих територій в цілому незадовільний, майже всі вони перебувають на різних стадіях трансформації. І все ж природний потенціал біологічного різноманіття області сьогодні ще значний.

Для забезпечення належної охорони та відтворення рослин, занесених до Червоної книги України, та тих, що підпадають під дію міжнародних договорів України, створені об'єкти природно-заповідного фонду різних категорій, на території яких зареєстровано більше 90% видів флори.

У 2023 році спеціальні заходи для збереження рослинного світу не проводились у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації.

У разі незатвердження Програми стан рослинного світу залишиться незмінним або зазнає змін у бік погіршення, враховуючи тривалі активні бойові дії на території області.

Ліси

Загальна площа лісів Донецької області складає 204,1 тис. га.

За лісокористувачами територія лісового фонду Донецької області станом на 01.01.2024 року представлена в таблиці 2.10.

Таблиця 2.10 – Лісовий фонд регіону в розрізі земель цільового призначення та категорій земель

Постійні лісокористувачі, власники лісів, інші землекористувачі, у користуванні яких є лісові ділянки, землі запасу	Загальна площа, га	Лісові землі, га
I. Землі лісогосподарського призначення		
ДП «Лиманське ЛГ»	27123,0	24,9
ДП «Слов'янське ЛГ»	27941,25	26,3
ДП «Великоанадольське ЛГ»*	22741,01	18,74
КП «Вода Донбасу»	12000,00	10,463
II. Землі природно-заповідного та іншого природоохоронного призначення		
ДП «Лиманське ЛГ»	19650,0	17,9
ДП «Слов'янське ЛГ»	12852,5	10,947
ДП «Великоанадольське ЛГ»*	5221,71	4,353
Український степовий природний заповідник НАН України «Крейдова флора»	1134,0	1134,0
НПП «Святі Гори»	11878,0	11,48
ДП «Маріупольська лісова науково-дослідна станція»**	519,5	-
III. Землі іншого призначення		
АТ «Українська залізниця» в особі виробничого підрозділу «Бахмутська дистанція захисних лісонасаджень» структурного підрозділу «Служба колії» регіональної філії «Донецька залізниця»	8916,0	8,916

* - з березня 2022 року на тимчасово окупованій Російською Федерацією території України.

** - у зв'язку з тимчасовою окупацією території Російською Федерацією актуальна інформація станом на 01.01.2024 відсутня.

Більш ніж 70% лісових масивів області мають штучне походження і

посаджені, перш за все, на землях, що піддаються впливу водної та вітрової ерозії, а також в заплавах річок і навколо штучних водойм. Структуру цих лісів на 51% утворюють дубові і на 25% соснові насадження. У той же час в області збережені особливо цінні природні (байрачні, заплавні) ліси, типові для степової зони.

Лісистість області складає 7,7%, що майже вдвічі нижче, ніж в середньому по Україні, і нижче оптимального рівня (12%).

Ліси області не мають промислового значення, виконують виключно природоохоронні та рекреаційні функції, підлягають особливій охороні, тому рубки головного користування в них не проводяться. Державними лісогосподарськими підприємствами Донецької області проводиться постійна робота з охорони лісів від пожеж і незаконних рубок, враховуючи можливість проведення відповідної роботи у зв'язку з воєнними діями на території області, що пов'язані зі збройною агресією Російської Федерації проти України. У 2023 році було виконано профілактичні та попереджувальні заходи з охорони лісів від пожеж: проведено 102 рейди по виявленню порушників правил пожежної безпеки, влаштовано 85 км мінералізованих смуг та виконано догляд за 1160 км існуючих мінералізованих смуг та протипожежних розривів; перекрито 25 позапланових доріг, встановлено 17 одиниць наглядної агітації, спрямованих на збереження лісів від пожеж, проведено 42 лекції та бесіди з населенням та опубліковано 8 статей у засобах масової інформації, пов'язані з тематикою дотримання правил пожежної безпеки в лісах.

У 2023 році, не зважаючи на збройну агресію Російської Федерації проти України, лісогосподарськими підприємствами Донецької області на площі 69,0 га проведені роботи щодо садіння і висівання лісу, з яких 50,0 га захисні лісові насадження. Висаджено 21,4 га лісових культур, у тому числі 19,0 га лісових культур висаджено садивним матеріалом із закритою кореневою системою. Окрім цього, переведено у вкриті лісовою рослинністю землі 22,7 га земель, з яких 2,5 га лісорозведення. Вирощено 29,0 тис. шт. саджанців, з яких 2,982 тис. шт. з метою озеленення. Проведено обробку 10,0 га ґрунту для створення у наступному році захисних лісових насаджень. На площі 133,2 га проведено догляд за лісовими культурами.

До основних екологічних проблем області, які стосуються рослинного світу, належить пошкодження та знищення значних площ лісів, викликаних бойовими діями, пожежами та неконтрольованими рубками.

У разі незатвердження Програми стан лісового фонду залишиться незмінним або зазнає змін у бік погіршення, враховуючи тривалі активні бойові дії на території області.

Тваринний світ

Видовий склад фауни Донецької області нараховує понад 25 тисяч видів тварин різноманітних систематичних груп, з яких більше 24 тисяч видів представлені безхребетними тваринами (моллюсками, комахами, багатоніжками, павукоподібними, ракоподібними, черв'яками та іншими). Хребетні тварини представлені рибами та круглоротими, амфібіями – 9 видів, рептиліями – 12 видів. На території області постійно перебуває та відмічається на прольотах, зальотах, зимівлі та міграціях понад 300 видів птахів, майже 100 видів ссавців.

165 видів тварин, які перебувають на території області, занесені до Червоної книги України, 189 видів занесені до Переліку видів тварин, що підлягають особливій охороні на території Донецької області, 64 види фауни занесені до додатків Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення (CITES); 269 видів занесені до додатків Конвенції про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі (Бернської конвенції); 165 видів занесені до додатків Конвенції про збереження мігруючих видів диких тварин (Боннської конвенції, CMS); 112 видів охороняються відповідно до Угоди про збереження афро-євразійських мігруючих водно-болотних птахів (AEWA); 13 видів охороняються відповідно до Угоди про збереження кажанів в Європі (EUROBATS).

Найбільша кількість видів тварин зафіксована у межах території національного природного парку «Святі Гори» – приблизно 3500 видів, в т.ч. біля 3000 – членистоногі. Фауна хребетних нараховує 340 видів, в т.ч. ссавців – 58 видів, птахів – 222, плазунів – 10, земноводних – 9, риб – 40, круглоротих – 1.

Військові дії на території області несуть загрозу тваринному світу. Це може бути безпосередня шкода, наприклад, загибель чи травмування внаслідок вибухів, розлякування через нетиповий шум, вимушена зміна міграційних параметрів чи зимових циклів тощо. А також опосередковані наслідки війни: різноманітне забруднення середовища існування і белігеративна трансформація (трансформація природного ландшафту внаслідок військових дій чи інших воєнно-технічних заходів) оселищ, цілковита їх втрата внаслідок вирубування, вигорання, переміщення військової техніки, дислокації військових підрозділів, нищення чи блокування екологічних коридорів тощо.

У разі незатвердження Програми стан тваринного світу залишиться незмінним або зазнає змін у бік погіршення, враховуючи тривалі активні бойові дії на території області.

Природно заповідний фонд Донецької області

Природно-заповідний фонд (далі – ПЗФ) Донецької області станом на 01.01.2024 має у своєму складі 190 територій та об'єктів фактичною площею 110050,841 га (4,15% території області).

При цьому 85 територій та об'єкта природно-заповідного фонду загальною площею 44346,2043 залишаються на тимчасово окупованих територіях області, зокрема, Донецький ботанічний сад Національної академії наук України, національний природний парк «Меотида», частина території національного природного парку «Святі Гори», регіональні ландшафтні парки «Донецький кряж», «Зуївський» та «Меотида», окремі ділянки Українського степового природного заповідника Національної академії наук України (відділення «Хомутовський степ», «Кальміуське», «Кам'яні Могили»).

Протягом 2023 року площа природно-заповідного фонду була збільшена на 66,5 га.

Згідно з розпорядженням голови облдержадміністрації, начальника обласної військової адміністрації від 02.05.2023 № 165/5-23, на території Званівської сільської територіальної громади Бахмутського району створено ландшафтний заказник місцевого значення «Званівський» площею 35,5 га та розпорядженням голови облдержадміністрації, начальника обласної військової адміністрації від 08.08.2023 № 355/5-23 на території Костянтинівської міської територіальної громади Краматорського району створено ландшафтний заказник місцевого значення «Балка Диліївська» площею 31,0 га.

Завершено роботи з розробки 8 проєктів створення об'єктів природно-заповідного фонду Донецької області площею 800,0 га.

В Донецькій області знаходяться 2 водно-болотних угіддя міжнародного значення: «Затока Білосарайська та коса Білосарайська» та «Затока Крива та коса Крива» (Маріупольський та Кальміуський райони відповідно).

Динаміка структури природно-заповідного фонду Донецької області наведено у таблиці 2.11.

Таблиця 2.11 – Структура природно-заповідного фонду

Категорії територій та об'єктів ПЗФ	На 01.01.2023		На 01.01.2024	
	Кількість, шт.	Площа, га	Кількість, шт.	Площа, га
Природні заповідники	1	3033,2	1	3033,2
Біосферні заповідники	-	-	-	-
Національні природні парки	2	61906,7147	2	61906,7147
Регіональні ландшафтні парки	6	28927,3129	6	28927,3129

Заказники загальнодержавного значення	8	4800,84	8	4800,84
Заказники місцевого значення	114	17871,4795	116	17937,9795
Пам'ятки природи загальнодержавного значення	10	236,0	10	236,0
Пам'ятки природи місцевого значення	31	469,392	31	469,392
Заповідні урочища	12	801,1	12	801,1
Ботанічні сади загальнодержавного значення	1	203,0	1	203,0
Ботанічні сади місцевого значення	-	-	-	-
Дендрологічні парки загальнодержавного значення	-	-	-	-
Дендрологічні парки місцевого значення	-	-	-	-
Зоологічні парки загальнодержавного значення	-	-	-	-
Зоологічні парки місцевого значення	-	-	-	-
Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення	-	-	-	-
Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва місцевого значення	3	29,5	3	29,5
РАЗОМ	188	118278,5391	190	118345,0391
в тому числі:				
загальнодержавного значення	22	70179,7547	22	70179,7547
місцевого значення	166	48099,2844	168	48165,2844
Фактична площа ПЗФ	-	103471,1106	-	110050,841
% фактичної площі ПЗФ від площі адміністративно-територіальних одиниць	-	3,90	-	4,15

Заходи Програми не будуть спричиняти негативний вплив на об'єкти ПЗФ Донецької області.

У разі незатвердження Програми стан природно-заповідного фонду залишиться незмінним або зазнає змін у бік погіршення, враховуючи тривалі активні бойові дії на території області.

Екологічна мережа

Регіональна Схема формування екологічної мережі Донецької області, розроблена у складі Регіональної програми формування та розвитку екологічної мережі в Донецькій області на період 2019-2022 роки, затвердженої розпорядженням голови облдержадміністрації, керівника обласної військово-цивільної адміністрації від 19.03.2019 № 300/5-19.

Згідно з Порядком включення територій та об'єктів до переліків територій та об'єктів екологічної мережі, затвердженим постановою

Кабінету Міністрів України від 16.12.2015 № 1196, протягом 2023 року перелік територій та об'єктів екологічної мережі Донецької області доповнено 54 ключовими територіями. Станом на 01.01.2024 року перелік територій та об'єктів екологічної мережі Донецької області складається із 125 ключових та 1 сполучної територій.

Протягом 2023 року на замовлення Комарської сільської військової адміністрації Волноваського району Донецької області розроблена схема формування екологічної мережі Комарської сільської територіальної громади.

Загалом станом на 01.01.2024 року затверджені у встановленому порядку 1 регіональна та 11 місцевих схем формування екологічної мережі.

Складові структурних елементів екологічної мережі в розрізі одиниць адміністративно-територіального устрою регіону наведено в таблиці 2.12.

Таблиця 2.12 – Складові елементи екомережі

Одиниці адміністративно територіального устрою регіону	Загальна площа, тис. га	Загальна площа екомережі, тис. га	Території та об'єкти ПЗФ	Землі водного фонду	Водно-болотні землі	Водоохоронні зони	Землі лісового фонду	Полезахисні лісові смуги та інші захисні насадження, які не віднесені до земель лісового фонду	Землі оздоровчого призначення з їх природними ресурсами	Землі рекреаційного призначення, які використовуються для організації масового відпочинку населення і туризму та проведення спортивних заходів	Пасовища, сіножаті	Радіоактивно-забруднені землі, що не використовуються та підлягають окремій охороні як природні регіони з окремим статусом	Інші природні території, об'єкти, землі
Донецька область*	2651,7	841,5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

* Інформація в розрізі сучасного адміністративно-територіального устрою станом на 01.01.2024 Головним управлінням Держгеокадастру у Донецькій області не надана.

Заходи Програми не будуть спричиняти негативний вплив на Екологічну мережу Донецької області.

У разі незатвердження Програми стан Екологічної мережі залишиться незмінним або зазнає змін у бік погіршення, враховуючи тривалі активні бойові дії на території області.

Смарагдова мережа

Мережа Емеральд (Смарагдова мережа, Emerald Network) – це мережа, що включає Території Особливого Природоохоронного Інтересу (Areas of

Special Conservation Interest, ASCI, далі – «території (об'єкти) мережі Емеральд»).

Мережа Емеральд проєктується в державах, які є сторонами Бернської конвенції (всього 26 держав). У країнах Європейського Союзу на виконання Бернської конвенції створюється мережа «Натура 2000», яка проєктується за аналогічними принципами, що і мережа Емеральд, але використовує юридичні і фінансові інструменти ЄС.

Території Смарагдової мережі, затверджені Постійним комітетом Бернської Конвенції, займають 5,44% площі Донецької області:

1. Український степовий природний заповідник – Ukrainskyi Stepovyi Nature Reserve, UA0000019, (3355,00 га), до території відносяться 4 відділення: Хомутовський степ, Кам'яні могили, Крейдова флора, Кальміуське Українського степового природного заповідника НАН України;

2. Національний природний парк «Святі Гори» – Sviati Hory, UA0000029, (43437,00 га);

3. Регіональний ландшафтний парк «Донецький кряж»* – Donetskyi Kriazh Regional Landscape Park, UA0000063, (7451,00 га), в територію увійшли РЛП «Донецький кряж» та геологічна пам'ятка природи місцевого значення «Балка Журавльова»;

4. Регіональний ландшафтний парк «Клебан-Бик» – Kleban-Byk Regional Landscape Park, UA0000064, (2912,00 га) складається із геологічної пам'ятки природи загальнодержавного значення «Дружківські закам'янілі дерева», геологічної пам'ятки природи загальнодержавного значення «Клебан-Бицьке відслонення», геологічної пам'ятки природи загальнодержавного значення «Балка Кравецька»;

5. Національний природний парк «Меотида» – Meotyda, UA0000065, (22199,00 га), до складу увійшли ландшафтний заказник загальнодержавного значення «Білосарайська коса», орнітологічний заказник загальнодержавного значення «Приазовський чапельник», орнітологічний заказник загальнодержавного значення «Бакаї Кривої коси», орнітологічний заказник загальнодержавного значення «Єланчанські бакаї», орнітологічний заказник місцевого значення «Кривокоський лиман», зоологічна пам'ятка природи місцевого значення «Крива коса», комплексна пам'ятка природи місцевого значення «Соснові культури», водно-болотні угіддя міжнародного значення «Затока Крива та коса Крива» і «Затока Білосарайська та коса Білосарайська»;

6. Ботанічний заказник місцевого значення «Пристенське» – Prystenske Zakaznyk, UA0000066, (358,00 га);

7. Никанорівський – Nykanorivskyi, UA0000067, (652,00 га), в який увійшли заповідне урочище «Никанорівський ліс», ботанічний заказник місцевого значення «Гектова балка»;

8. Великоанадольський – Velykoanadolskyi, UA0000096, (2672,00 га), в який увійшли лісовий заказник загальнодержавного значення «Великоанадольський», заповідне урочище «Маріупольська лісова дача»;

9. Червонооскільське водосховище – Chervonooskilske Reservoir, UA0000104, (загалом 10082,00 га, з яких 841,2 га на території Донецької області);

10. Грабова балка – Hrabova Balka, UA0000157, (1905,00 га);

11. Dibrivskyi, UA0000202, (загалом 4481,00 га, з яких 253,9 га на території Донецької області);

12. Різниківський – Riznykivskyi, UA0000219, (547,00 га), в який увійшли ботанічні заказники місцевого значення «Крейдяна рослинність біля с. Свято-Покровське» та «Ділянка Різниківська»;

13. Oleksandrivs'ki lakes, UA0000277, (загалом 15200,90 га, з яких 14843,39 га – на території Донецької області), являє собою комплекс балок із ставками, є важливим для збереження навколоводних птахів;

14. Bilokuzmynivske, UA0000300, (2241,70 га). Урочище «Білокузьминівське» – один з найбільших осередків рослинності крейдяних відслонень (в т.ч., скелі та останці) у Донецькій області, розташований на околиці м. Краматорськ;

15. Kalmius river valley, UA0000314, (40142,90 га). Каньйон р. Кальміус та його основних приток. Являє собою великі масиви гранітних петрофітних степів із раритетними видами комах та рослин. Це місця мешкання щільної популяції гадюки степової, полозів сарматського та каспійського, сиворакши, кам'янки лисої;

16. Kayalo-Berdyanskyi, UA0000349, (загалом 12681,30 га, з яких 452,00 га на території Донецької області). Територія долини річки Берда з притоками.

На території, тимчасово окупованій Російською Федерацією, опинилися 6 територій Смарагдової мережі площею 77,7 тис. га, а саме:

1. Український степовий природний заповідник – Ukrainskyi Stepovyi Nature Reserve, UA0000019, (3355,00 га), а саме 3 відділення: Хомутовський степ, Кам'яні могили, Кальміуське Українського степового природного заповідника НАН України.

Відділення «Хомутовський степ» і «Кальміуське» – з 2014 року знаходяться на території, тимчасово окупованій російською федерацією. Наразі відсутня інформація щодо наслідків воєнних дій на екологічний стан територій;

Відділення «Кам'яні могили» — з березня 2022 року знаходиться на території, тимчасово окупованій російською федерацією. Інформація щодо наслідків воєнних дій на екологічний стан території відсутня;

Відділення «Крейдова флора» – з березня по вересень 2022 року перебувало на території, тимчасово окупованій російською федерацією. Надати інформацію щодо наслідків воєнних дій на екологічний стан території не можливо. Станом на 01.01.2024 року знаходиться поблизу зони ведення активних бойових дій. Детонації, обстріли, мінування території призводять до механічного знищення тваринного світу, вибухи становлять загрозу птахам.

Активні земельні роботи призводять до пошкодження верхнього шару ґрунту та знищення степової рослинності. Вирубка дерев завдає непоправної шкоди лісовим насадженням заповідника.

2. Регіональний ландшафтний парк «Донецький кряж» – Donetskyi Kriazh Regional Landscape Park, UA0000063, (7451,00 га), з 2014 року знаходиться на території, тимчасово окупованій російською федерацією.

3. Національний природний парк «Меотида» – Meotyda, UA0000065, (22199,00 га), з березня 2022 року знаходиться на території, тимчасово окупованій російською федерацією.

4. Великоанадольський – Velykoanadolskyi, UA0000096, (2672,00 га). З березня 2022 року знаходиться на території, тимчасово окупованій російською федерацією.

5. Грабова балка – Hrabova Balka, UA0000157, (1905,00 га). З березня 2022 року знаходиться на території, тимчасово окупованій російською федерацією.

6. Kalmius river valley, UA0000314, (40142,90 га). З 2014 року знаходиться на території, тимчасово окупованій російською федерацією.

Номінованими на включення до Смарагдової мережі та поданими до Бернського комітету є наступні важливі для збереження природи території, що повністю або частково розташовані на території Донецької області:

1. Riznykivska gulch (SiteCode: UA0000386) площею 3 127,12 га;
2. Ravine forests of the Donetsk ridge (SiteCode: UA0000437) площею 51239,54 га;
3. Steppes of the Donetsk ridge (SiteCode: UA0000438) площею 122 737,52 га;
4. Krynka river basin (SiteCode: UA0000439) площею 43 733,46 га,
5. Naholna river basin (SiteCode: UA0000440) площею 82 530,14 га,
6. Hruzka gulch (SiteCode: UA0000442) площею 7 300,74 га,
7. Hruzko-Lomivskyi (SiteCode: UA0000443) площею 4 459,34 га,
8. Sydorivskyi storks land (SiteCode: UA0000444) площею 1 574,18 га,

9. Zaporizhian Cossacks' secret waterway (SiteCode: UA0000447) площею 45067,43 га,

10. Naichur-Yanchur (SiteCode: UA0000472) площею 11 441,70 га,

11. Karatysh river valley (SiteCode: UA0000569) площею 7 898,58 га,

12. Kalchyk river canyon (SiteCode: UA0000570) площею 20 674,81 га.

Заходи Програми не будуть спричиняти негативний вплив на Смарагдову мережу Донецької області.

У разі незатвердження Програми стан Смарагдової мережі залишиться незмінним або зазнає змін у бік погіршення, враховуючи тривалі активні бойові дії на території області.

Населення та стан здоров'я

Станом на 01.01.2022, за оціночними даними, чисельність населення Донецької області складала 1 289,1 тис осіб. За оперативними даними станом на 01.10.2024 чисельність населення скоротилась на 72,8% і склала 351,1 тис. осіб.

Станом на 01.10.2024 на території області, підконтрольній українській владі, зареєстровано 534,7 тис. внутрішньо переміщених осіб, з яких: 59,6% – особи пенсійного віку, 27,1% – працездатне населення, 8,9% – діти, 4,4% – особи з інвалідністю.

Протягом 2019-2021 років відбулось поступове скорочення чисельності осіб зазначеної категорії, що пов'язано ускладненням перетину лінії розмежування, а також введенням процедур контролю за місцем фактичного проживання.

Проте у 2022 році ситуація змінилась внаслідок повномасштабного вторгнення РФ на територію України: 112,8 тис. осіб вимушено перемістились до області та в її межах після введення правового режиму воєнного стану в Україні.

В цілому в Донецькій області спостерігаються негативні демографічні тенденції з поглибленням гендерного дисбалансу.

Найбільшими ризиками для майбутнього розвитку регіону є: прискорене старіння населення та зростання демографічного навантаження на осіб працездатного віку внаслідок істотного перевищення смертності над народжуваністю; прискорення міграційного відтоку населення через проведення на території області бойових дій, складну економічну ситуацію; істотне навантаження з боку внутрішньо переміщених осіб, більша частина з яких – це люди пенсійного віку.

Військова агресія Російської Федерації проти України внесла суттєві негативні корективи в розвиток системи охорони здоров'я Донеччини: від руйнування будівель закладів охорони здоров'я області до загибелі медичних працівників.

Згідно інформації наданої Департаментом охорони здоров'я Донецької облдержадміністрації станом на 01.10.2024 на підконтрольній українській владі території області працює 27 центрів первинної медико-санітарної (медичної) допомоги. Стаціонарну медичну допомогу надають 44 заклади.

У закладах охорони здоров'я області працює 3873 лікарів та 9026 осіб середнього медичного персоналу. Укомплектованість лікарями складає 52%, середнім медичним персоналом – 72%.

Станом на 01.10.2024 загальний ліжковий фонд в закладах складає 3520 ліжок.

За оперативними даними за 9 місяців 2024 року у області народилось 883 дитини, пологів відбулось – 883.

Розрахувати показники захворюваності за 2022-2023 роки не є можливим по причині відсутності інформації щодо населення Донецької області за відповідний період.

Донецька область є територією з високим рівнем поширеності ВІЛ-інфекції. Оціночна чисельність людей, які живуть з ВІЛ в Донецькій області що затверджена протокольним рішенням обласної ради з питань протидії туберкульозу та ВІЛ-інфекції/СНІДу станом на 2020-2021 роки складала 17853 осіб.

На 01.01.2024 року на обліку в закладах, що надають допомогу ВІЛ-інфікованим знаходилось 10520 ВІЛ-інфікованих у тому числі 5120 (49,1%) перебувають на обліку в закладах, що зруйновані або опинились в окупації. Продовжують отримувати лікування в закладах охорони здоров'я підконтрольної уряду України Донецької області станом на 01.01.2024 року 4231 особа. За результатами лабораторного дослідження 96% мають невизначальний рівень вірусного навантаження.

В 2022-2023 роках в тричі скоротився об'єм охоплення загального населення області обстеженням на ВІЛ (з 100 00 тис. до 30 000 тис.), але показники виявлення ВІЛ-інфекції серед протестованого населення зберігають високий рівень інфікування 1,0-1,2%, в тому числі інфікування вагітних (0,4%).

Сучасний стан розвитку епідемії ВІЛ-інфекції в області характеризується високою активністю прихованого компонента епідемічного процесу, який формується за рахунок не діагностованих хворих на ВІЛ-інфекцію. Епідемія ВІЛ-інфекції продовжує поширюватися серед загального

населення за рахунок статевого шляху передачі ВІЛ, питома вага якого сягнула 73,1%.

За даними медичної інформаційної системи ІС СЗХ на обліку в закладах охорони здоров'я Донецької області на 01.10.2024 знаходяться 9 070 ВІЛ-інфікованих осіб, з них 4 120 хворих на СНІД.

Захворюваність на активний туберкульоз, включаючи його рецидиви, серед усього населення Донецької області за 9 місяців 2024 року – 8,3 випадків на 100 тис. населення, тобто в порівнянні з аналогічним періодом 2023 року (12,5 випадків на 100 тис. населення) спостерігається зниження на 33%.

У той же час, захворюваність на активний туберкульоз (без рецидивів) населення Донецької області за 9 місяців 2024 року складає 6,4 випадків на 100 тис. населення, тобто в порівнянні з аналогічним періодом 2023 року 10,4 випадків на 100 тис. населення) захворюваність на туберкульоз вперше в житті знизилась на 38,7%.

Поширеність на активний туберкульоз за 9 місяців 2024 року – 6,8 випадків на 100 тис. населення в порівнянні з аналогічним періодом 2023 року – 10,1 випадків на 100 тис. населення (спостерігається зниження показника на 32,6%).

Захворюваність на активний туберкульоз у поєднанні зі СНІДом серед усього населення Донецької області за 9 місяців 2024 року – 1,8 випадків на 100 тис. населення, в порівнянні з аналогічним періодом 2023 року – 3,8 випадків на 100 тис. населення.

Спостерігається зниження показника на 53%.

Потрапляння забруднюючих речовин в організм людини до органів дихання та травлення викликає ризик розвитку їх хвороби. До складу пилу можуть входити особливо небезпечні частинки, такі як свинець, кадмій, ртуть, діоксини. На населення, що мешкає поблизу промислових підприємств, можуть мати вплив сполуки речовин, що утворюються в результаті технологічних процесів.

Крім того, однією з найбільш актуальних і невирішених проблем сьогодення є оцінка забруднення повітря твердими частками пилу (PM10 та PM2.5), які можуть знаходитися в атмосферному повітрі протягом багатьох днів, тижнів та переноситися на великі відстані, перетинаючи кордони держав.

Епідеміологічні дослідження, проведені в багатьох країнах світу доводять, що при збільшенні концентрації PM10 в атмосферному повітрі на 10 мкг/м³ смертність від серцево-судинних захворювань зростає від 0,6 до 0,76% в порівнянні зі смертністю від усіх захворювань та на 0,58 % від

респіраторних захворювань. Відзначається й збільшення на 1,28 % кількості госпіталізованих з серцево-судинними захворюваннями при підвищенні концентрації PM_{2.5} на 10 мкг/м³. При цьому у деяких дослідженнях показано вплив забруднення повітря на збільшення ризику смертності від цукрового діабету, визначено, що при збільшенні PM_{2.5} на 10 мкг/м³ ризик виникнення діабету 2 типу збільшувався на 8-10 %. При хронічному впливі PM₁₀ та PM_{2.5} збільшується й кількість хворих на бронхіт дітей та осіб до 25 років.

Також найнебезпечнішими для здоров'я людини на сьогоднішній день, є вибухи від боєприпасів. Під час та після вибуху відбуваються хімічні реакції та наднормативні викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря, а те, що не встигає розірватися, залишається у вирвах сіркою чи радіоактивними елементами. Сірка входить до складу практично всіх вибухонебезпечних предметів. Цей елемент назавжди залишається в повітрі, а люди, вдихаючи його, забивають альвеоли своїх легень, збільшуючи ймовірність онкологічних захворювань.

Затяжні наслідки, які відчуває населення в зоні бойових дій, включають захворювання легенів та різні види онкологічних захворювань через вдихання важких металів та канцерогенів, що містяться у вибухових речовинах, а також в уламках обстріляних будівель. Азбест, дуже токсична речовина, яка лише нещодавно була заборонена в Україні, є головною проблемою, коли йдеться про здоров'я людей. Азбест, який все ще присутній у структурах будівель, що руйнуються внаслідок бомбардувань, може викликати ряд захворювань, починаючи від ускладненого дихання і закінчуючи раком легенів, шлунка, репродуктивних та інших органів.

Військові дії становлять загрозу для здоров'я населення ще й у довготривалій перспективі – через забруднення довкілля, тому що відбуваються в одному з найбільш індустріалізованих та урбанізованих регіонів, що призводить до значного посилення взаємопов'язаних техногенних та екологічних загроз населенню, зокрема через порушення технологічного режиму численних небезпечних об'єктів. Від стану атмосферного повітря, води, ґрунтів тощо залежить здоров'я людини, якість, а подекуди і тривалість її життя.

У разі, якщо проєкт Програми не буде затверджено, всі передбачені заходи не будуть комплексними, інтегрованими та ефективними, адже інерційний характер розвитку ситуації в економіці та соціальному житті області сприятиме накопиченню екологічних проблем, серед яких значна амортизація комунального обладнання та незадовільний стан інфраструктури, що можуть нести загрози техногенного характеру. Більш

того, може виникнути кумулятивний ефект з проблем внаслідок тривалих активних військових дій на території області, що ускладнить існуючу екологічну ситуацію. Особливу загрозу становитиме проблема накопичення та утилізації побутових та промислових відходів, підвищиться ризик використання небезпечних технологій утилізації ТПВ, викиди від яких можуть погіршити якість атмосферного повітря, поверхневих та підземних вод, ґрунтів, а це, в свою чергу, може підвищити ризик виникнення новоутворень і хвороб органів дихання в населення, призвести до зниження біорізноманіття тощо.

3. Характеристика стану довкілля, умов життєдіяльності населення та стану його здоров'я на територіях, які ймовірно зазнають впливу (за адміністративними даними, статистичною інформацією та результатами досліджень)

Програма визначає пріоритетні напрями економічного і соціального розвитку, враховує екологічні завдання регіонального рівня в інтересах ефективного, стабільного соціально-економічного розвитку регіону та підвищення якості життя населення.

Вплив на навколишнє природне середовище, у тому числі на здоров'я населення, при впровадженні заходів може мати тільки позитивні наслідки.

Реалізація заходів Програми при існуючому стані спрямована на покращення соціально-економічних умов життя і діяльності громади. На основі аналізу заходів Програми можна зробити такі висновки щодо ймовірних наслідків для довкілля, умов життєдіяльності населення та стану його здоров'я на територіях, які ймовірно можуть зазнати впливу від реалізації заходів Програми:

атмосферне повітря – негативні наслідки відсутні: збільшення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами не передбачено;

клімат – негативні наслідки відсутні: погіршення клімату і мікроклімату в результаті реалізації Програми, не очікується;

водні ресурси – позитивні наслідки: відновлення водопровідно-каналізаційного господарства: ремонт/реконструкція водопровідних та каналізаційних мереж; облаштування приладами обліку холодної води; ремонт та облаштування свердловин; утримання громадських колодязів; встановлення, ремонт та обслуговування насосного обладнання;

відходи – позитивні наслідки: забезпечення екологічно безпечного управління відходами (в т.ч. ліквідація місць скупчення побутових відходів, система поводження відходів, утворених внаслідок бойових дій);

земельні ресурси – негативні наслідки відсутні: проведення заходів Програми, таких як проведення інвентаризації земель, паспортизації, розробка проєктів землеустрою, не спричинятиме додаткове техногенне навантаження на земельні ресурси, що розташовані на території області.

біорізноманіття – негативні наслідки відсутні;

рекреаційні зони – негативні наслідки відсутні;

культурна спадщина – негативні наслідки відсутні;

території та об'єкти Смарагдової мережі – наслідки відсутні;

об'єкти природно-заповідного фонду та екомережі – наслідки відсутні;

водно-болотні угіддя загальнодержавного та місцевого значення – наслідки відсутні;

населення та інфраструктура – позитивні наслідки: поліпшення санітарно-епідеміологічної та санітарно-епізоотичної ситуації на території області; соціальна підтримка населення; надання матеріальної допомоги; благоустрій та відновлення об'єктів і територій населених пунктів; обслуговування житлового фонду (в т.ч. електропостачання, водопостачання, газопостачання, вивіз сміття тощо) надання медичної допомоги; захист населення і територій від надзвичайних ситуацій;

екологічне управління та моніторинг – негативні наслідки відсутні.

Кумулятивний вплив. Ймовірність того, що реалізація Програми призведе до таких можливих впливів на довкілля або здоров'я людей, які самі по собі будуть незначними, але у сукупності матимуть значний сумарний (кумулятивний) вплив на довкілля, є незначною.

Транскордонний вплив. Транскордонний вплив під час реалізації положень Програми відсутній.

Але, також слід зазначити, що від початку повномасштабного вторгнення війська РФ зруйнували вже значну кількість та продовжують нищити інфраструктуру та життя людей на території області. Крім того, військові дії становлять загрозу для здоров'я населення ще й у довготривалій перспективі – через забруднення довкілля. Від стану атмосферного повітря, води, ґрунтів тощо залежить здоров'я людини, якість, а подекуди і тривалість її життя.

При впровадженні заходів Програми, які спрямовані на охорону навколишнього середовища, розвиток людського потенціалу та забезпечення комфортних та безпечних умов для життя населення Донецької області, то її реалізація з високою ймовірністю, у порівнянні із існуючим станом (без урахування наслідків бойових дій), має забезпечити позитивний вплив на компоненти довкілля і стан здоров'я та умови проживання населення.

4. Екологічні проблеми, у тому числі ризики впливу на здоров'я населення, які стосуються документа державного планування, зокрема щодо територій з природоохоронним статусом (за адміністративними даними, статистичною інформацією та результатами досліджень)

Враховуючи активні бойові дії на території області, основні екологічні проблеми Донецької області, що наведені в таблиці 4.1, розподілено на дві категорії – ті, які були актуальні станом на 24.02.2022 та, ті що спричинені бойовими діями та додалися після 24.02.2022, відповідно.

Таблиця 4.1 – Основні екологічні проблеми Донецької області

№ з/п	Екологічні проблеми (до 24.02.2022)
1	Екологічні наслідки діяльності промислових підприємств (зокрема, забруднення атмосферного повітря викидами промислових підприємств; накопичення великої кількості промислових відходів (у тому числі проблеми утилізації відходів добувної, металургійної, енергетичної та інших галузей промисловості); скидання шахтних і кар'єрних вод у водні об'єкти; активізація деформацій земної поверхні, утворення провалів; зсуви зон активного газовиділення, неконтрольоване метановиділення; підтоплення територій; негативний вплив породних відвалів; знищенням ґрунтового та рослинного покриву на територіях, значно більших, ніж земельні відводи підприємств)
2	Забруднення водних об'єктів скидами забруднюючих речовин із зворотними водами промислових і сільськогосподарських підприємств, підприємств житлово-комунального господарства, поверхневого стоку населених пунктів
3	Істотне забруднення атмосферного повітря викидами автотранспорту
4	Затоплення шахт
5	Порушення гідрологічного та гідрохімічного режиму малих річок регіону Замулення та засмічення водних об'єктів
6	Зменшення популяції тварин і рослин, занесених до Червоної книги України та регіональних переліків рідкісних видів
7	Надмірне використання природних ресурсів
8	Неефективне управління у сфері поводження з побутовими відходами, зокрема: наявність стихійних сміттєзвалищ побутових відходів; недостатня кількість сучасної інфраструктури поводження з побутовими та промисловими відходами; відсутність системи роздільного збору сміття
9	Низький рівень екологічної обізнаності, недостатня активність та самоорганізація суспільства з питань охорони довкілля Недостатня охопленість територій та компонентів довкілля системою екологічного моніторингу
10	Недостатнє використання сучасних технологій для зменшення впливів на довкілля на промислових підприємствах
11	Неконтрольований вплив негативних екологічних тенденцій, що відбуваються на тимчасово окупованих територіях
12	Висока концентрація екологічно небезпечних виробництв у структурі промисловості

Екологічні проблеми (після 24.02.2022)	
1	Значне збільшення концентрацій забруднюючих речовин в атмосферному повітрі міст області в період ведення активних бойових дій внаслідок потраплянням до атмосферного повітря значної кількості продуктів згорання боєприпасів, результатів руйнування цивільної та військової техніки, об'єктів інфраструктури
2	Руйнування очисних споруд, дестабілізація роботи обслуговуючих організацій, що займаються водопостачанням та очищення стічних вод
3	Загроза потрапляння стічних вод без очищення до водних об'єктів
4	Пошкодження гідротехнічних споруд
5	Ймовірне зростання концентрацій біогенних та органічних сполук у водних об'єктах
6	Утворення великої кількості відходів від руйнування об'єктів цивільної та промислової інфраструктури
7	Знищення верхнього родючого шару ґрунту, значні зміни ландшафту
8	Забруднення земельних ресурсів важкими металами, концентрації яких у місцях бойових дій можуть перевищувати фонові значення у декілька разів
9	Деградація рослинного покриву, посилення вітрової та водної ерозії
10	Зниження водопроникності ґрунтів, порушення біохімічних та мікробіологічних процесів
11	Знищення лісових ресурсів, флори та фауни
12	Белігеративна трансформація оселищ, цілковита їх втрата внаслідок вирубування, вигорання
13	Нищення та блокування екологічних коридорів тощо

При гіпотетичному «нульовому» сценарії, якщо документ державного планування не буде затверджений, подальший стабільний розвиток території Донецької області є проблематичним, особливо в умовах тривалих активних бойових дій на території області. Це може призвести до погіршення екологічної ситуації та загострення проблем, виникнення яких обумовлено бойовими діями, і як наслідок, може відобразитися на умовах життя та здоров'ї населення області в бік погіршення.

5. Зобов'язання у сфері охорони довкілля, у тому числі пов'язані із запобіганням негативному впливу на здоров'я населення, встановлені на міжнародному, державному та інших рівнях, що стосуються документа державного планування, а також шляхи врахування таких зобов'язань під час підготовки документа державного планування

З метою охорони і оздоровлення навколишнього природного середовища та забезпечення збалансованого екологічного розвитку території Донецької області у Програмі запропоновано ряд заходів, які повинні реалізовуватися відповідно до Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» і кореспондуватися із стратегічними цілями з охорони довкілля та охорони здоров'я населення, визначеними Законом України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики

України на період до 2030 року» від 28 лютого 2019 року, Національним планом управління відходами до 2030 року, затвердженим розпорядженням Кабінету Міністрів України від 20 лютого 2019 року №117-р, Паризькою угодою, ратифікованою Законом України від 14 липня 2016 року №1469, Директивою 2000/60/ЄС Європейського Парламенту і Ради «Про встановлення рамок діяльності Співтовариства в галузі водної політики» від 23 жовтня 2000 року (із змінами), Конвенцією про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі, Водним Кодексом України, Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища».

Відповідно до нормативно-правової бази України проєкт Програми відповідає ряду зобов'язань:

- пріоритетність вимог екологічної безпеки, обов'язковість додержання екологічних стандартів, нормативів та лімітів використання природних ресурсів;

- виконання заходів, що гарантують екологічну безпеку середовища для життя і здоров'я людей, а також запобіжний характер заходів щодо охорони довкілля;

- проєктне спрямування на збереження просторової та видової різноманітності і цілісності природних об'єктів і комплексів;

- використання отриманих висновків моніторингу та комплексу охоронних заходів для виконання можливостей факторів позитивного впливу на охорону довкілля;

- формування динамічного урівноваженого стану довкілля, що забезпечуватиме екологічне, санітарно-безпечне середовище для життєдіяльності населення.

Враховуючи результати аналізу можна зробити висновок, що проєкт Програми, відповідає цілям екологічної політики, встановленим на національному рівні, враховує їх та пропонує комплекс заходів, які спрямовані на їх виконання.

Стосовно дотримання міжнародних зобов'язань у інших напрямках співробітництва, наприклад, таких як зміна клімату, охорона озонового шару та ін., слід зазначити, що вони не мають прямого відношення до головних цілей та завдань проєкту документу державного планування, що є документом регіонального рівня.

6. Опис наслідків для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, у тому числі вторинних, кумулятивних, синергічних, коротко-, середньо- та довгострокових (1, 3-5 та 10-15 років відповідно, а за необхідності – 50-100 років), постійних і тимчасових, позитивних і негативних наслідків

Наслідки для довкілля, у тому числі для здоров'я населення – це будь-які ймовірні наслідки реалізації завдань Програми для, біорізноманіття, ґрунту, клімату, повітря, води, ландшафту (включаючи техногенного), природних територій та об'єктів, безпеки життєдіяльності населення та його здоров'я, матеріальних активів, об'єктів культурної спадщини та взаємодія цих факторів.

Під кумулятивним впливом розуміється сукупність впливів від реалізації планованої діяльності та інших, що існують або плануються в найближчому майбутньому видів антропогенної діяльності, які можуть призвести до значних негативних або позитивних впливів на навколишнє середовище або соціально-економічні умови. Кумулятивний вплив не передбачений.

Ймовірні наслідки для довкілля від реалізації Програми зведені в таблиці 6.1.

Таблиця 6.1 – Ймовірні наслідки для довкілля від реалізації Програми

Ймовірні наслідки	Негативний вплив			Пом'якшення існуючої ситуації
	Так	Ймовірно	ні	
Повітря				
1. Збільшення викидів забруднюючих речовин від стаціонарних джерел			●	+
2. Збільшення викидів забруднюючих речовин від пересувних джерел			●	
3. Погіршення якості атмосферного повітря			●	+
4. Зміни повітряних потоків, вологості, температури або ж будь-які локальні чи регіональні зміни клімату			●	
Водні ресурси				
5. Збільшення обсягів скидів у поверхневі води			●	
6. Значне зменшення кількості вод, що використовуються для водопостачання населення				
7. Збільшення навантаження на каналізаційні системи та погіршення якості очистки стічних вод			●	+
8. Порушення гідрологічного та гідрохімічного режиму малих річок регіону			●	+

Ймовірні наслідки	Негативний вплив			Пом'якшення існуючої ситуації
	Так	Ймовірно	ні	
9. Зміни обсягів підземних вод (шляхом відбору чи скидів або ж шляхом порушення водоносних горизонтів)			•	
10. Забруднення підземних водоносних горизонтів			•	
Відходи				
11. Збільшення кількості утворюваних побутових відходів			•	+
12. Спорудження еколого-небезпечних об'єктів управління з відходами			•	
Земельні ресурси				
13. Порушення, переміщення, ущільнення ґрунтового шару			•	
14. Будь-яке посилення вітрової або водної ерозії ґрунтів			•	
15. Суттєві зміни в структурі земельного фонду, чинній або планованій практиці використання земель			•	
16. Виникнення конфліктів між ухваленими цілями стратегії та цілями місцевих громад			•	
Біорізноманіття				
17. Негативний вплив на об'єкти природно-заповідного фонду (зменшення площ, небезпечна діяльність на їх території тощо)			•	
18. Зміни у кількості видів рослин або тварин, їхній чисельності або територіальному представництві			•	
19. Порушення або деградацію середовищ існування диких видів тварин			•	
Рекреаційні зони та культурна спадщина				
20. Будь-який вплив на кількість і якість наявних рекреаційних можливостей			•	
21. Будь-який вплив на наявні об'єкти історико-культурної спадщини			•	
22. Інші негативні впливи на естетичні показники об'єктів довкілля			•	
Населення та інфраструктура				
23. Появу будь-яких реальних або потенційних загроз для здоров'я людей			•	+
24. Потреби в нових або суттєвий вплив на наявні комунальні послуги			•	+
Екологічне управління та моніторинг				
25. Послаблення правових і економічних механізмів контролю в галузі екологічної безпеки			•	
26. Погіршення екологічного моніторингу			•	

Ймовірні наслідки	Негативний вплив			Пом'якшення існуючої ситуації
	Так	Ймовірно	ні	
Інше				
27. Підвищення рівня використання будь-якого виду природних ресурсів			•	
28. Суттєве порушення якості природного середовища			•	+
29. Збільшення споживання значних обсягів палива або енергії			•	

На основі оцінок, представлених в таблиці 6.1, можна зробити такі висновки щодо ймовірних наслідків для довкілля від реалізації Програми:

Вплив на атмосферне повітря. Внаслідок реалізації Програми негативні наслідки відсутні: збільшення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами не передбачено.

Вплив на клімат. Внаслідок реалізації Програми негативні наслідки відсутні: погіршення клімату і мікроклімату в результаті реалізації Програми, не очікується.

Вплив на водні ресурси. В результаті реалізації Програми очікуються позитивні наслідки: відновлення водопровідно-каналізаційного господарства: ремонт/реконструкція водопровідних та каналізаційних мереж; облаштування приладами обліку холодної води; ремонт та облаштування свердловин; утримання громадських колодязів; встановлення, ремонт та обслуговування насосного обладнання.

Відходи. В результаті реалізації Програми очікуються позитивні наслідки: забезпечення екологічно безпечного управління відходами (в т.ч. ліквідація місць скупчення побутових відходів, система поводження відходів, утворених внаслідок бойових дій).

Вплив на земельні ресурси. Внаслідок реалізації Програми негативні наслідки відсутні: проведення заходів, таких як проведення інвентаризації земель, паспортизації, розробка проєктів землеустрою, не спричинятиме додаткове техногенне навантаження на земельні ресурси, що розташовані на території області.

Вплив на біорізноманіття. В Програмі не передбачається реалізація завдань, які можуть призвести до негативного впливу на біорізноманіття.

Вплив на рекреаційні зони та культурну спадщину. Реалізація Програми не призведе до негативного впливу на наявні об'єкти рекреаційних зон та історико-культурної спадщини.

Вплив на території та об'єкти Смарагдової мережі. В Програмі не передбачається реалізація завдань, які можуть призвести до негативного впливу на території та об'єкти Смарагдової мережі.

Вплив на території та об'єкти природно-заповідного фонду та екомережі. В Програмі не передбачається реалізація завдань, які можуть призвести до негативного впливу на території та об'єкти природно-заповідного фонду та екомережі.

Вплив на водно-болотні угіддя загальнодержавного та місцевого значення. В Програмі не передбачається реалізація завдань, які можуть призвести до негативного впливу на водно-болотні угіддя загальнодержавного та місцевого значення.

Вплив на населення та інфраструктуру. В результаті реалізації Програми очікуються позитивні наслідки: поліпшення санітарно-епідеміологічної та санітарно-епізоотичної ситуації на території області; соціальна підтримка населення; надання матеріальної допомоги; благоустрій та відновлення об'єктів і територій населених пунктів; обслуговування житлового фонду (в т.ч. електропостачання, водопостачання, газопостачання, вивіз сміття тощо) надання медичної допомоги; захист населення і територій від надзвичайних ситуацій.

Екологічне управління, моніторинг. Програма, не передбачає послаблення правових і економічних механізмів контролю в галузі екологічної безпеки.

Кумулятивний вплив. Ймовірність того, що реалізація Програми, призведе до таких можливих впливів на довкілля або здоров'я людей, які самі по собі будуть незначними, але у сукупності матимуть значний сумарний (кумулятивний) вплив на довкілля, є незначною.

Очікується зменшення впливу на клімат і мікроклімат в результаті реалізації заходів Програми.

Синергічний вплив. Сумарний ефект, який полягає у тому, що при взаємодії 2-х або більше факторів їх дія суттєво переважає дію кожного окремо компоненту – відсутні.

Коротко-, середньо- та довгострокові (1, 3-5 та 10-15 років відповідно, а за необхідності – 50-100 років) наслідки – негативні наслідки коротко-, середньо- та довгострокові від реалізації Програми – відсутні.

Постійні і тимчасові, позитивні і негативних наслідки – негативні наслідки постійного і тимчасового характеру від реалізації заходів Програми – відсутні. Позитивні наслідки зазначені вище окремо для компонентів навколишнього, соціального та культурного середовища громади.

Транскордонний вплив. Транскордонний вплив під час реалізації положень Програми – відсутній.

Таким чином, реалізація Програми не має супроводжуватися появою нових негативних наслідків для довкілля. Разом з тим, реалізація багатьох оперативних завдань Програми має призвести до покращення екологічної ситуації в регіоні.

Затвердження Програми, зважаючи на комплексність рішень, що обумовлюється необхідністю збалансованого розвитку екологічної складової, а також наукові дослідження у цій галузі у короткостроковий період (1-3 роки) буде мати незначний вплив на стан довкілля, який буде обумовлений впливом існуючих незмінних факторів.

Реалізація положень Програми буде мати позитивний вплив на рівень здоров'я населення, тобто сприятиме зниженню рівня захворюваності населення, що є важливим індикатором регіонального розвитку на середньостроковий та довгостроковий період. У разі продовження розпочатої роботи вплив не буде відрізнятися від короткострокового.

У порівнянні з нульовою альтернативою вплив на довкілля оцінюється як незначний, оскільки як зазначалося вище буде обумовлений впливом існуючих незмінних факторів.

Враховуючи зазначене, реалізація Програми не має супроводжуватися появою нових негативних наслідків для довкілля. Разом з тим, реалізація багатьох оперативних завдань Програми має призвести до покращення екологічної ситуації в регіоні.

Також, слід зазначити, що відкрита агресія РФ проти України, що переросла у широкомасштабні бойові дії, в тому числі, на території Донецької області, призвела до масштабних руйнувань міст та районів області, знищення критичної інфраструктури у багатьох громадах, значної кількості вимушених переселенців та суттєвих зсувів у демографічній ситуації.

Наразі оцінка зруйнованих цивільних, промислових та інфраструктурних об'єктів не можлива, оскільки на сьогодні немає доступу до окремих територій. Також кількість зруйнованих об'єктів постійно зростає, оскільки РФ продовжує завдавати ракетних ударів та здійснювати артилерійські обстріли по містах та районах області.

Тому після закінчення бойових дій для громад області актуальним буде питання швидкого відновлення через відбудову зруйнованого та подальший розвиток у нових умовах.

В даному випадку, мова йде про необхідність певного синхронізованого планування відновлення та розвитку територіальних громад в межах регіону.

Враховуючи зазначене, після завершення бойових дій до заходів Програми, у разі необхідності, можуть бути внесені зміни, з урахуванням першочерговості заходів з відновлення регіону.

7. Заходи, що передбачається вжити для запобігання, зменшення та пом'якшення негативних наслідків виконання документа державного планування

Реалізація проєкту Програми потребує виконання певної кількості заходів, виконання яких є невід'ємною складовою при створенні сприятливого в екологічному відношенні життєвого середовища на території регіону, з огляду на тривалість активних бойових дій.

Серед головних заходів, що мають безпосередній вплив на навколишнє середовище проєкту Програми, можна виділити:

- 1) будівництво, реконструкція, ремонт і утримання автомобільних доріг загального користування місцевого значення, вулиць і доріг комунальної власності у населених пунктах;
- 2) будівництво, реконструкція та капітальний ремонт водопровідно-каналізаційного господарства міст та районів Донецької області;
- 3) реконструкція та капітальний теплого господарства міст та районів Донецької області;
- 4) благоустрій територій населених пунктів;
- 5) утримання регіональних ландшафтних парків;

Виконання заходів, передбачених Програмою, матиме позитивний вплив на стан водних ресурсів, поліпшення загального екологічного та естетичного стану території Донецької області в умовах тривалих активних бойових дій на території області.

У разі виникнення будь-яких не передбачених негативних впливів, Замовник зобов'язується також виконати заходи, для запобігання, зменшення та пом'якшення негативних наслідків, зумовлених реалізацією документа державного планування.

Крім того, як вже було зазначено вище, після завершення бойових дій до заходів Програми, у разі необхідності, можуть бути внесені зміни, з урахуванням першочерговості заходів з відновлення регіону.

8. Обґрунтування вибору виправданих альтернатив, що розглядалися, опис способу, в який здійснювалася стратегічна екологічна оцінка, у тому числі будь-які ускладнення (недостатність інформації та технічних засобів під час здійснення такої оцінки)

Під час підготовки звіту про стратегічну екологічну оцінку визначено доцільність і прийнятність планованої діяльності і обґрунтування економічних, технічних, організаційних, державно-правових та інших заходів щодо забезпечення безпеки довкілля, а також оцінено вплив на навколишнє середовище, прогноз впливу на навколишнє середовище, виходячи із особливостей планованої діяльності з урахуванням природних, соціальних та техногенних умов.

У контексті стратегічної екологічної оцінки Програми були розглянуті два сценарії розвитку:

- *оптимістичний*, який демонструє позитивну динаміку, яка можлива за умови успішної реалізації Програми;

- *гіпотетичний «нульовий»*, за яким не розробляється і не затверджується Програма, за яким більшість зовнішніх загроз і багато внутрішніх проблем з високою ймовірністю погіршать існуючу екологічну ситуацію.

Розгляд інших альтернативних варіантів не є можливим, так як Програма є обов'язковим програмним документом, який розробляється на коротко-, середньострокову перспективу та є підставою для прогнозування обласного бюджету.

Програма базується на принципі сталого економічного та соціального розвитку, раціонального використання ресурсного потенціалу та екологічної безпеки регіону.

Напрями розвитку включають природоохоронну складову й спрямовані на забезпечення цілей забезпечення високого рівня охорони і зменшення впливів на довкілля.

За результатами аналізу визначено, що в рамках гіпотетичного сценарію подальший сталий розвиток Донецької області є дещо ускладненим, і цей сценарій призводить до погіршення екологічної ситуації в межах регіону, продовження подальшого неефективного використання екологічних ресурсів.

Результати проведення цільового аналізу планованих завдань щодо їх відповідності цілям охорони довкілля, визначених на регіональному рівні, виявили необхідність прийняття Програми.

В інтересах ефективного та сталого розвитку області та підвищення якості життя населення найсприятливішим варіантом буде затвердження запропонованої Програми.

Основним критерієм під час стратегічної екологічної оцінки Програми є її відповідність законодавству у сфері охорони навколишнього природного середовища України.

Крім того, аналіз ситуації в зоні конфлікту на території області ускладнено через обмежений набір джерел інформації, відсутність офіційних статистичних даних про стан довкілля та здоров'я населення на рівні населених пунктів і територіальних громад. Сьогодні на частині територій області не проводиться екологічний моніторинг, відсутня достовірна інформація про характер пошкоджень підприємств, ускладнена робота Державної екологічної інспекції в Донецькій області через відсутність доступу до частини території для проведення повноцінного обстеження.

9. Заходи, передбачені для здійснення моніторингу наслідків виконання Програми для довкілля, у тому числі для здоров'я населення

На підставі проведеного аналізу зроблено висновок, що Програма відповідає державним та регіональним стратегічним документам, реалізація заходів Програми не справить значного негативного впливу на стан довкілля та здоров'я населення.

Моніторинг здійснюється з метою виявлення наслідків виконання документа державного планування для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, забезпечення здійснення заходів із запобігання, зменшення та пом'якшення негативних наслідків виконання документа державного планування, а також у разі виявлення негативних наслідків, не передбачених звітом про стратегічну екологічну оцінку, вжиття заходів для їх усунення. Для організації моніторингу можуть бути використані існуючі системи моніторингу та інформаційні системи або вони мають бути спеціально підібрані для цілей СЕО.

Для оцінки повноти та якості реалізації програмних заходів здійснюватиметься моніторинг виконання Програми, що дасть змогу оперативно приймати необхідні управлінські рішення. Моніторинг проводитиметься відповідно до Порядку здійснення моніторингу наслідків виконання документа державного планування для довкілля, у тому й для здоров'я населення, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 16 грудня 2020 р. № 1272.

Моніторинг базується на розгляді обмеженої кількості відібраних показників (індикаторів) за кожним зі стратегічних напрямів і аналізі досягнення запланованих результатів. Для моніторингу наслідків реалізації Програми для довкілля застосовуються екологічні індикатори, особливо ті, для яких є моніторингові дані.

Але, відповідно до положень Закону України від 03 березня 2022 року № 2115-XI «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни» у період дії воєнного стану або стану війни, а також протягом трьох місяців після його завершення, органи державної статистики призупиняють оприлюднення статистичної інформації, за деяким винятком.

Крім того, аналіз ситуації в зоні конфлікту на території області ускладнено через обмежений набір джерел інформації. Сьогодні на частині територій області не проводиться екологічний моніторинг, відсутня достовірна інформація про характер пошкоджень підприємств, ускладнена робота Державної екологічної інспекції в Донецькій області через відсутність доступу до частини території для проведення повноцінного обстеження.

Враховуючи зазначене, пропонується здійснення моніторингу виконання Програми за даними щодо:

1) Середньорічних концентрацій забруднюючих речовин по містах області, де Донецьким регіональним центром з гідрометеорології здійснюється дослідження стану атмосферного повітря для основних забруднювачів у порівнянні до затверджених рівнів ГДК у атмосферному повітрі населених місць.

2) Державного моніторингу поверхневих вод в Донецькій області на відповідність затвердженим ГДК в поверхневих водах на території області для головних забруднювачів поверхневих вод, що здійснюється Сіверсько-Донецьке басейнове управління водних ресурсів.

3) Статистичних даних показників стану здоров'я, що ведеться Департаментом охорони здоров'я Донецької обласної державної адміністрації.

Або, у разі відсутності даних щодо зазначених показників, внаслідок ведення тривалих бойових дій на території області, пропонується, як альтернативний варіант, використати статистичні дані щодо стану атмосферного повітря та водних ресурсів на території області.

Згідно статті 17 Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку» Замовник у межах компетенції здійснює моніторинг наслідків виконання документу державного планування для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, один раз на рік оприлюднює його результати на своєму офіційному веб-сайті у мережі Інтернет, вносить до Єдиного реєстру стратегічної екологічної оцінки та у разі виявлення непередбачених звітом про СЕО негативних наслідків для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, вживає заходів щодо їх усунення.

Таблиця 4.1 – Екологічні індикатори для моніторингу виконання Програми

№ з/п	Індикатор	Періодичність
1	<i>Атмосферне повітря</i> Базовий показник – рівні ГДК, затверджені відповідно чинного законодавства.	Один раз на рік
2	<i>Поверхневі води</i> Базовий показник – рівні ГДК, затверджені відповідно чинного законодавства.	Один раз на рік
3	<i>Стан здоров'я</i> Зміна показників стану здоров'я.	Один раз на рік

Здійснення моніторингу покладається на *Донецьку обласну державну адміністрацію*, обласну військову адміністрацію, яка має здійснювати загальну координацію, методичне та інформаційне забезпечення процесу моніторингу, а також підготовку узагальненого Звіту про результати моніторингу Програми. Отримані результати та відхилення фіксуються. Результати моніторингу є підставою для прийняття відповідних управлінських рішень спрямованих на охорону та збереження навколишнього природного середовища. Результати моніторингу є публічними.

10. Опис ймовірних транскордонних наслідків для довкілля, у тому числі для здоров'я населення (за наявності)

На теперішній час Донецька область знаходиться в зоні проведення активних бойових дій, а частина її території (включаючи територію, по якій проходять кордони з сусідньою країною) тимчасово не підконтрольна українській владі. Процеси, які відбуваються на цій території, на даний момент є неконтрольованими та мають наслідки, які важко оцінити.

11. Резюме нетехнічного характеру інформації, передбаченої пунктами 1-10 цієї частини, розраховане на широку аудиторію

Програма визначає сукупність взаємоузгоджених завдань і заходів, що будуть реалізуватися місцевими органами виконавчої влади, територіальними органами міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами,

установами та організаціями щодо вирішення нагальних проблем та досягнення стратегічних цілей розвитку регіону у 2025 році.

Головна мета Програми – забезпечення стійкості регіону в умовах воєнного стану; відновлення економічного потенціалу області; створення сприятливих умов для підвищення якості життя населення; забезпечення доступності базових соціальних, медичних, освітніх, адміністративних послуг з урахуванням безпекової ситуації та процесів активної цифрової трансформації; підвищення обороноздатності регіону та спроможності до захисту населення і території від надзвичайних ситуацій воєнного, техногенного та природного характеру; ефективно вирішення питань екологічної безпеки.

Відповідно до затверджених стратегічних цілей розвитку області на період до 2027 року головними пріоритетами розвитку регіону визначено:

1. Оновлена, конкурентоспроможна економіка.
2. Якість життя та людський розвиток.
3. Ефективне управління та безпека в умовах зовнішніх і внутрішніх викликів.
4. Екологічна безпека та збалансоване природокористування.

Отже, з метою реагування на прояви глибокої соціально-економічної кризи, першочерговими завданнями у 2025 році є стабілізація економічного і соціального розвитку регіону в умовах війни та створення передумов для відновлення ділової активності та економічного потенціалу; підтримка та прискорення адаптації малого і середнього підприємництва до умов воєнного стану; сприяння продуктивній зайнятості працездатного населення та стимулювання створення нових робочих місць суб'єктами господарської діяльності; соціальний захист населення, зокрема підтримка внутрішньо переміщених осіб, учасників бойових дій та членів їх сімей, а також реабілітація, соціалізація та адаптація ветеранів війни; удосконалення системи надання доступних медичних, освітніх, публічних послуг з урахуванням безпекових ризиків та активної цифровізації процесів; забезпечення належного функціонування критичної інфраструктури й об'єктів, які забезпечують життєдіяльність населення області; збереження екосистем та об'єктів природно-заповідного фонду, поліпшення стану навколишнього природного середовища.

З метою створення безпечного середовища для життєдіяльності населення та захисту територій від надзвичайних ситуацій, а також підготовки території області до оборони, необхідне поповнення регіонального резерву пально-мастильних матеріалів та інших матеріальних цінностей; підтримка та покращення матеріально-технічної бази аварійно-

рятувальних підрозділів; забезпечення готовності до використання фонду захисних споруд цивільного захисту області; сприяння силам безпеки та оборони, які дислокуються на території області, у придбанні транспорту та спеціальної техніки, матеріально-технічних засобів та послуг для реалізації завдань, пов'язаних із запровадженням і здійсненням заходів правового режиму воєнного стану; виконання заходів та робіт щодо розбудови інженерно-технічної інфраструктури оборонного характеру тощо.

Зважаючи на нестабільність воєнно-політичної ситуації, реалізація комплексного підходу до вирішення першорядних (надзвичайних) завдань та запровадження дієвих механізмів, спрямованих на подолання існуючих і мінімізацію подальших негативних наслідків збройної агресії Російської Федерації проти України, дозволить адаптувати програмні заходи під мінливі умови середовища, оперативно вирішувати нагальні проблеми регіону.

Реалізація Програми не має супроводжуватися появою нових негативних наслідків для довкілля. Разом з тим, реалізація багатьох оперативних завдань Програми має призвести до покращення екологічної ситуації в регіоні.

Затвердження Програми, зважаючи на комплексність рішень, що обумовлюється необхідністю збалансованого розвитку екологічної складової, а також наукові дослідження у цій галузі у короткостроковий період (1-3 роки) буде мати незначний вплив на стан довкілля, який буде обумовлений впливом існуючих незмінних факторів.

Реалізація положень Програми буде мати позитивний вплив на рівень здоров'я населення, тобто сприятиме зниженню рівня захворюваності населення, що є важливим індикатором регіонального розвитку на середньостроковий та довгостроковий період. У разі продовження розпочатої роботи вплив не буде відрізнятися від короткострокового.

У порівнянні з нульовою альтернативою вплив на довкілля оцінюється як незначний, оскільки як зазначалося вище буде обумовлений впливом існуючих незмінних факторів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про стратегічну екологічну оцінку» від 20 березня 2018 року № 2354-VIII.
2. Закон України «Про охорону атмосферного повітря» 16 жовтня 1992 року № 2707-XII.
3. Закон України «Про оцінку впливу на довкілля» від 23 травня 2017 року № 2059-VIII.
4. Про затвердження Методичних рекомендацій із здійснення стратегічної екологічної оцінки документів державного планування: наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 10.08.2018 № 296 (із змінами).
5. Практичний посібник для посадових осіб органів державної влади та органів місцевого самоврядування «Методичні рекомендації для проведення стратегічної екологічної оцінки документів державного планування». – Асоціація міст України (АМУ), проект міжнародної технічної допомоги «Партнерство для розвитку міст» (проект ПРОМІС). – Київ, 2019.
6. Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Донецькій області у 2023 році.
7. Екологічний паспорт Донецької області за 2023 рік.
8. Статистична інформація. Навколишнє середовище.
9. Програма економічного і соціального розвитку Донецької області на 2025 рік.

Перелік виконавців

Директор
ТОВ «ДОНЕЦЬК ЕКОЛОГІЯ ЛТД»
Чабаненко

О.Є.